

Altres disposicions

Decret 309/2022, del 20 de juliol del 2022

Decret 309/2022, del 20-7-2022, de publicació del Programa de competències transversals de segona ensenyança de l'Escola Andorrana.

Exposició de motius

Vist l'article 17 de la Llei qualificada d'educació, del 3 de setembre de 1993, en el qual s'estableix que els principis rectors del sistema educatiu andorrà i les seves modalitats, els nivells, els cicles, els cursos i les opcions establerts per la Llei es desenvoluparan per un reglament que en determinarà els programes;

Vist l'apartat 2 de l'article 9 de la Llei qualificada esmentada, en el qual es reconeix que els alumnes tenen dret que el seu rendiment escolar sigui valorat amb criteris objectius;

Vist l'article 11 de la Llei esmentada, en el qual es reconeix el dret de llibertat de càtedra dels docents, sempre que s'exerceixi des del respecte a la Constitució i amb una finalitat educativa;

Vist l'article 4 de la Llei 17/2018, del 26 de juliol, d'ordenament del sistema educatiu andorrà, en el qual s'especifica que correspon al Govern desenvolupar, aprovar i publicar els referents curriculars de les àrees d'aprenentatge o assignatures dels diversos ensenyaments;

Vist l'article 6 de la Llei esmentada, en el qual es defineix programa com el conjunt d'elements curriculars que han de ser objecte d'ensenyament, aprenentatge i avaluació en un nivell educatiu o un diploma determinat;

Vist el Decret del 25-2-2015 d'ordenament de l'educació bàsica obligatòria del sistema educatiu andorrà;

Vist l'article 15 del Decret esmentat, en el qual es determina que el Programa de competències transversals es publica mitjançant el decret corresponent;

Atès que el Pla estratègic de renovació i millora del sistema educatiu andorrà ha comportat una revisió del model de programa per adoptar un enfocament per competències, determinar unes competències transversals i els sabers associats a aquestes competències;

Atesa la necessitat de presentar íntegrament totes les parts del programa i desenvolupar-ne les prescripcions i les orientacions en virtut de l'actualització mencionada, i que convé aprovar el programa;

Ateses les consideracions esmentades, a proposta de la ministra d'Educació i Ensenyament Superior, el Govern, en la sessió del 20 de juliol del 2022, aprova el Decret del 20-7-2022 de publicació del Programa de competències transversals de segona ensenyança de l'Escola Andorrana, amb el contingut següent:

Article 1. *Objecte*

Aquest Decret fixa el Programa de competències transversals de segona ensenyança de l'escola Andorrana, que s'estableixen en l'article 11 del Decret del 24-10-2018 de publicació dels programes de segona ensenyança de l'Escola Andorrana.

Article 2. *Condicions en què s'aplica el programa*

El Programa de competències transversals de segona ensenyança s'implementa en les condicions i en els termes determinats per la normativa reguladora de l'ordenament de l'educació bàsica de l'Escola Andorrana.

Article 3. *Programa de competències transversals*

El Programa de competències transversals s'inclou a l'annex.

Disposició final

Aquest Decret entrarà en vigor l'endemà de ser publicat al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*.

Cosa que es fa pública per a coneixement general.

Andorra la Vella, 20 de juliol del 2022

Xavier Espot Zamora
Cap de Govern

Annex. Programa de competències transversals

TRANS

Programa de **competències transversals** de segona ensenyança de l'Escola Andorrana

Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior

Govern d'Andorra

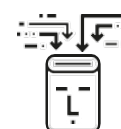
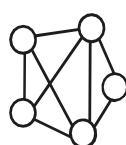
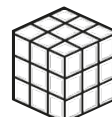
BOPA

Butlletí Oficial del
Principat d'Andorra

Núm. 90

27 de juliol del 2022

4/62

Programa de **competències transversals** de segona ensenyança de l'Escola Andorrana

Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior

Govern d'Andorra

Programa de competències transversals de segona ensenyança de l'Escola Andorrana

Aquest programa correspon a l'annex del Decret del 20-7-2022 de publicació del Programa de competències transversals de segona ensenyança de l'Escola Andorrana

Coordinat per: Salvador Sala, cap de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Grup de redacció del programa:

Josepa Comes, tècnica especialitzada de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Eugènia Duró, cap de l'Àrea d'Ordenament Curricular curs 2019-2020

Yolanda Hernando, tècnica especialitzada de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Neus Hernández, tècnica especialitzada de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Mireia Giralt, professora de la Facultat de Psicologia, de l'Educació i de l'Esport de la Universitat Ramon Llull i membre del grup de recerca SINTEDI

Cristina Gutiérrez, directora de "La Granja"

Roger Mas, tècnic especialitzat de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Ester Miquel, professora del Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre del grup de recerca SINTEDI

Antoni Puigdemasa, tècnic especialitzat de l'àrea d'Ordenament Curricular

Núria Suñé, professora de la Facultat de Psicologia, de l'Educació i de l'Esport de la Universitat Ramon Llull i membre del grup de recerca SINTEDI

Mercè Vázquez, tècnica especialitzada de l'Àrea d'Ordenament Curricular

Dipòsit legal: AND.280-2022

ISBN: 978-99920-0-950-5

Adreça i contacte:

Àrea d'Ordenament Curricular

Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior

Avinguda Rocafort, 21-23.

AD600 Sant Julià de Lòria

www.educacio.ad

Índex

Introducció	7
Competències transversals	8
C1 Emprendre projectes per millorar l'entorn	10
Orientacions didàctiques de la C1	11
Criteris d'avaluació de la C1	13
Expectatives de final de cicle de la C1	13
C2. Gestionar el propi aprenentatge considerant l'entorn i els recursos disponibles	15
Orientacions didàctiques de la C2	16
Criteris d'avaluació de la C2	17
Expectatives de final de cicle de la C2	17
C3. Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres	20
Orientacions didàctiques de la C3	22
Criteris d'avaluació de la C3	22
Expectatives de final de cicle de la C3	23
C4. Comunicar-se a través de diversos llenguatges atenent al context i la intenció comunicativa	26
Orientacions didàctiques de la C4	27
Criteris d'avaluació de la C4	29
Expectatives de final de cicle de la C4	29
Recursos d'aprenentatge	31
Bloc 1. Com podem millorar el nostre entorn?	32
Orientacions didàctiques del bloc 1	34
Bloc 2. Com aprenem?	36
Orientacions didàctiques del bloc 2	39
Bloc 3. Quin som? I com ens relacionem amb els altres?	41
Orientacions didàctiques del bloc 3	43
Bloc 4. Com comuniquem?	45
Orientacions didàctiques del bloc 4	47
Quadres de síntesi.....	49
Quadre de síntesi de la C1	50
Quadre de síntesi de la C2	52
Quadre de síntesi de la C3	55
Quadre de síntesi de la C4	58

BOPA

Butlletí Oficial del
Principat d'Andorra

Núm. 90

27 de juliol del 2022

8/62

BOPA

Butlletí Oficial del
Principat d'Andorra

Núm. 90

27 de juliol del 2022

9/62

Introducció

El Programa de competències transversals selecciona els elements curriculars que fan referència a aspectes transdisciplinaris, és a dir, que no es relacionen estrictament amb un únic àmbit de coneixement. El programa pretén equipar l'alumnat amb competències i recursos que li permetin respondre a les situacions complexes i diverses de la vida.

La transversalitat s'ha de concebre des d'una perspectiva doble: global i complexa. La perspectiva global significa pensar els elements que s'han d'ensenyar i aprendre des d'una òptica àmplia i interdependent que comprenen diferents tipus de qüestions o problemes que afecten la vida. Aquestes qüestions o problemes de la vida no es corresponen amb la delimitació dels camps de les disciplines escolars tradicionals ni amb els problemes que afronta cada camp disciplinari i són, en aquest sentit, qüestions o problemes complexos, ja que requereixen coneixements de diferents àmbits o disciplines per poder ser compresos i afrontats de manera adequada.

Els elements curriculars transversals s'han d'integrar amb els elements curriculars de les competències específiques, no són un afegit. Per la seva naturalesa global, es requereix que es tractin a l'aula conjuntament amb la resta de competències i recursos d'aprenentatge de totes les altres àrees, però d'una manera sistemàtica i acurada gràcies a la identificació dels recursos d'aprenentatge necessaris per desenvolupar totes les competències transversals. El seu caràcter de transversalitat fa que el seu espai no estigui localitzat en un únic moment d'aprenentatge, sinó que s'inclouen en totes i cada una de les accions educatives que es proposin a l'aula i al centre educatiu. Són totalment funcionals; per tant, prenen sentit i força quan es posen en marxa per desenvolupar qualsevol recurs.

Les competències i els recursos d'aprenentatge transversals es treballen sistemàticament en els espais de cada àrea d'aprenentatge o projecte i el seguiment el fa l'equip educatiu, per dotar els aprenentatges transversals de funcionalitat i globalitat per afrontar els problemes de la vida.

És necessari adoptar metodologies en què l'alumnat esdevingui un membre actiu en els aprenentatges i participi en les dinàmiques de la classe, del centre i de l'entorn proper. És imprescindible oferir espais i moments de reflexió sobre normes, valors i actituds, així com d'anàlisi i resolució de conflictes de convivència. També cal oferir problemes, situacions, conflictes en el centre i en contextos propers en què l'alumnat hagi de prendre partit i desenvolupar certs comportaments amb autonomia i responsabilitat. És important que els docents estiguin moralment i socialment compromesos i que els seus comportaments siguin coherents amb els valors que es vol que l'alumnat desenvolupi.

L'educació del segle XXI ja no s'orienta (només o exclusivament) al rendiment acadèmic o professional de l'alumne, sinó al benestar –tant individual com col·lectiu– de mestres, alumnes i societat. Aquest canvi de concepció té notables implicacions en la tasca educativa: definició d'objectius educatius que incideixin explícitament en aquest aspecte i selecció de recursos i estratègies didàctiques que ensenyin als aprenents a convertir-se en ciutadans actius, participatius i responsables; en agents del canvi per un futur progressivament més orientat al benestar comú, més inclusiu i sostenible.

Ser competent al segle XXI implica, doncs, saber transferir, extrapolar, ajustar i coordinar –de forma individual i col·laborativa– diferents coneixements i estratègies per tal de resoldre els problemes prototípics i emergents de la societat moderna, a la vegada que es construeixen nous aprenentatges. Les competències transversals doten la persona precisament de les habilitats i estratègies necessàries per aconseguir treure el màxim partit dels coneixements disciplinaris davant de situacions noves o poc familiars.

Competències transversals

Per determinar les competències que han de formar part del programa de competències transversals, s'han analitzat els components del perfil de l'alumne a l'acabament de la segona ensenyança, per garantir la coherència entre tots els nivells educatius i el recorregut de l'escolarització, des de la primera ensenyança fins al batxillerat.

A partir d'aquesta anàlisi, s'han definit els eixos que defineixen les competències transversals i que són:

1. El qüestionament constant d'un mateix, de la vida i del món, la iniciativa a l'hora de millorar l'entorn i l'acció per transformar les oportunitats i les idees en valor per als altres. L'aprenentatge de competències per a la vida implica, doncs, qüestionar-se els problemes que afecten la vida de les persones, desenvolupar el canvi, experimentar amb les idees pròpies i reaccionar davant dels problemes amb més obertura i flexibilitat. Això requereix desenvolupar aspectes com la creativitat, el pensament crític i la resolució de problemes, la presa d'iniciativa i la constància. També la capacitat de treballar en col·laboració, d'implicar-se en la transformació de l'entorn per planificar i gestionar projectes de valor per a la societat andorrana, sempre des d'un compromís ètic i democràtic, és a dir, una competència emprenedora.
2. L'aprenentatge al llarg de la vida. Les persones aprenem tota la vida. L'aprenentatge és un procés continu i el desenvolupament de competències per a la vida es fa a l'aula, al centre i a la comunitat. Per tant, cal aprendre estratègies d'aprenentatge, desenvolupar un autoconcepte positiu d'un mateix i plantejar-se reptes per motivar-se per aprendre. Per això, l'alumnat ha de desenvolupar habilitats metacognitives i l'ús de diversos recursos i tècniques d'aprenentatge, especialment de les tecnologies de la informació i la comunicació com a eines d'aprenentatge i coneixement; és a dir, una competència d'aprendre a aprendre.
3. Les relacions amb un mateix i amb els altres. Aprendre competències per a la vida requereix estar bé amb un mateix i establir relacions positives amb els altres. Això implica dur a terme accions sobre la pròpia salut i educar les emocions i les habilitats socials i comunicatives. Implica també aprendre que les relacions humanes es basen en valors ètics i democràtics, i que les institucions, les organitzacions, l'escola i la família s'organitzen mitjançant procediments democràtics; és a dir, una competència personal i social.
4. La comunicació humana. Les relacions humanes es basen en la comunicació; una comunicació per rebre i expressar idees, emocions i informacions utilitzant diversos llenguatges, formats i suports. Això implica desenvolupar les habilitats de recepció i d'expressió d'idees, emocions i informacions emprant diversos llenguatges, formats i suports, i habilitats d'interacció amb els altres; és a dir, la competència comunicativa.

A banda d'aquests eixos, s'ha impregnat el programa d'una cultura emprenedora i democràtica amb la intenció que els alumnes desenvolupin un esperit emprenedor i esdevinguin ciutadans crítics i democràtics.

Un alumne amb esperit emprenedor és el que presenta un conjunt de qualitats personals necessàries per afrontar els reptes de la vida i desenvolupar projectes en qualsevol context. Una persona emprenedora identifica oportunitats on els altres veuen necessitats o problemes. Els emprenedors persegueixen aprofitar aquestes oportunitats per crear un projecte, per aconseguir un somni personal, per iniciar una empresa, etc. Al llarg de les diferents competències transversals s'han identificat (amb l'ajuda d'un símbol)¹ els aspectes relacionats amb l'emprenedoria, com: la capacitat de relació i influència; el reconeixement d'oportunitats; l'organització i la planificació; l'assoliment, la implementació i l'execució; el domini personal; els valors, el compromís ètic i la transformació social, i el pensament creatiu.

A més, es fomenta el desenvolupament d'una cultura i d'una ciutadania democràtiques, és a dir, totes les actituds, les pràctiques i els valors democràtics. En efecte, s'indiquen al llarg del programa, amb el símbol² que representa el model competencial del Marc de referència de competències d'una cultura democràtica del Consell d'Europa, els aspectes relacionats amb la formació d'una ciutadania activa i responsable, amb consciència crítica, capaç de respectar els altres, col·laborar pel bé de la col·lectivitat i participar en una societat democràtica i plural.

C1 Emprendre projectes per millorar l'entorn

L'esperit emprenedor es refereix a la capacitat de les persones per transformar les idees en actes. Es basa en la creativitat, el pensament crític i la resolució de problemes, en la iniciativa, la innovació i l'assumpció de riscos per planificar i gestionar projectes que millorin l'entorn³.

Podem definir la competència d'emprendre projectes per millorar l'entorn com la capacitat d'activar i coordinar de forma estratègica diferents tipus de coneixements, habilitats, actituds i valors amb l'objectiu de detectar les oportunitats implícites en els problemes i fer-ne una lectura positiva com a oportunitats de canvi i d'aprenentatge que ens permeten construir nous coneixements i fomentar el progrés individual i social.⁴

Els projectes consisteixen en un conjunt d'accions i interaccions plantejades i orientades cap a la resolució d'un problema, la realització d'una recerca o l'elaboració d'una producció concreta de forma cooperativa. Es fonamenten en la percepció de les situacions com un problema, una necessitat, un repte o un interrogant que cal resoldre.

En primer lloc, és important determinar l'àmbit del problema, la situació o el projecte i els seus elements –és a dir, si se situen en un àmbit personal, social, cultural, mediambiental, etc.–, ja que determinaran i encaminaran posteriorment la recerca i la planificació de les estratègies de resolució i delimitaran els recursos necessaris per dur a terme aquest procés. En aquest sentit, les situacions problema requereixen una actuació o proposta de resolució elaborada, raonada i argumentada per part de l'alumnat.⁵

Quan es planteja una qüestió o problemàtica de l'entorn per a la qual no es disposa d'una resposta immediata i que, consegüentment, requereix reflexionar, indagar, dissenyar estratègies, la situació és entesa com un repte que l'alumnat ha de superar. Aquesta competència ajuda l'alumne a construir i desenvolupar estratègies a l'hora de generar propostes d'actuació. Aquesta competència es fonamenta, doncs, en

3 Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

4 Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix"; i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

5 Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació"; i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

10 | Programa de competències transversals

el pensament crític i creatiu, que ha de permetre a l'alumne avaluar problemes i generar propostes o solucions.⁶

Es persegueix desenvolupar en l'alumnat habilitats analítiques per poder avaluar la informació de la qual es disposa, determinant i seleccionant els elements que són clau i que defineixen la situació complexa i, per descomptat, l'afectació de la situació a l'entorn. Seleccionar i aplicar adequadament els mètodes i les estratègies de gestió de projectes i de resolució de problemes permetrà a l'alumnat interactuar amb els diferents elements clau de la situació complexa per tal d'extreure les informacions necessàries per construir de manera fonamentada les seves propostes d'actuació.⁷

A més a més, la proposta d'actuació per millorar l'entorn ha d'incloure una reflexió profunda des de la perspectiva ètica sobre la mateixa problemàtica, així com la valoració i la interpretació de les conseqüències a curt, mitjà i llarg termini derivades de l'aplicació o la no aplicació del pla de resolució seleccionat. El desenvolupament d'aquesta competència comporta posar en marxa accions que a l'alumne li permetran viure en coherència amb els valors ètics i democràtics, els drets humans i el respecte pel medi ambient. Parteix d'una visió de l'alumne com a ciutadà actiu, responsable i crític, amb consciència cívica, capaç de comprendre i respectar els altres i de col·laborar pel bé propi i dels altres o col·lectiu.⁸

Així doncs, el desenvolupament d'aquesta competència implica aprendre i respectar els valors democràtics, els drets humans i l'entorn (la sostenibilitat de l'entorn). Per aquest motiu, s'atorga importància a la solidaritat, la tolerància i la participació en una escola i una societat democràtiques.⁹

Orientacions didàctiques de la C1

És important adoptar un model d'ensenyament centrat en l'alumne, que el situï com a protagonista de l'aprenentatge, fomenti la seva participació en el disseny i la implementació de les activitats de gestió de projectes i comparteixi amb ell el lideratge dels processos d'ensenyament i aprenentatge.¹⁰

Les activitats que es plantegin a l'aula s'han de connectar de forma explícita amb els interessos i les esferes d'activitat extraacadèmica dels alumnes. S'hauran de prioritzar els problemes que es vinculin a temàtiques rellevants i realistes, fent prevaler la selecció de problemes prototípics i emergents de la vida dels alumnes i de la societat. Per exemple, poden ser adequats problemes relacionats amb els canvis ambientals (p. e., l'explotació i la finitud dels recursos naturals), econòmics (p. e., els nous models econòmics basats en la igualtat i la cooperació), tecnològics (p. e., les innovacions científiques, la singularitat i la intel·ligència artificial) o socials (p. e., la democràcia crítica). És recomanable recollir prèviament els interessos i les

⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 16, "Habilitats de cooperació"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 16, "Habilitats de cooperació".

¹⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret", i 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom".

motivacions dels alumnes per identificar quins són els problemes més propers a les seves preocupacions i fomentar que participin en el disseny del programa temàtic de les activitats.

Les accions de millora de l'entorn que es plantegen a segona ensenyança han d'abordar projectes vitals de tota mena que ajudin a prendre decisions, planificar, generar idees i valorar els resultats per, en definitiva, trobar solucions a problemàtiques comunes.

Aquesta concepció ampla de la resolució de problemes preveu fomentar la iniciativa emprenedora en l'entorn educatiu considerant el desenvolupament de qualitats personals com ara la creativitat, la disposició a la innovació, la motivació per obtenir resultats, el lideratge i la resistència al fracàs, entre d'altres.

D'aquesta manera, es planteja el desenvolupament de projectes emprenedors per transformar les idees en actes, mitjançant eines de creativitat, la innovació i l'assumpció de riscos, així com amb l'habilitat per planificar i gestionar projectes.

Aprendre a emprendre implica sortir de les aules i acostar-se a altres contextos d'aprenentatge: sortir de l'escola i participar en l'entorn amb experiències d'aprenentatge de serveis en la comunitat, participació en activitats locals, etc. Les activitats hauran de situar-se en la zona de desenvolupament proper de l'alumne i es recomana que no es limitin a plantejar exercicis simples, ja que resoldre un exercici i un problema requereixen coneixements diferents. Resoldre un exercici implica aplicar procediments rutinaris, prèviament validats, per assolir una única solució correcta. En canvi, plantejar accions de millora implica elaborar un model interpretatiu per tal de dissenyar i implementar un pla de resolució complex que no existia prèviament i que admet diverses solucions possibles.

El domini d'aquesta competència es troba, doncs, íntimament lligat a l'habilitat de l'alumne per extreure el màxim partit dels recursos que té al seu abast.¹¹ Per aquest motiu, ensenyar la competència de forma exhaustiva requereix que també siguin realistes (p. e., l'accés a Internet, la interacció amb altres persones, etc.) i que ensenyem als alumnes a fer un ús progressivament més estratègic, efectiu i responsable dels recursos per resoldre problemes. Així mateix, hem de fomentar que l'alumne interactuï amb una gran diversitat de fonts d'informació i ensenyar-li a utilitzar-les de forma crítica, rigorosa, vàlida i sistemàtica.¹²

El plantejament de projectes per millorar l'entorn és una gran oportunitat perquè els alumnes aprenguin a respectar i escoltar el punt de vista de l'altre, a comprendre i valorar la riquesa de la diversitat de perspectives, i a integrar altres veus i significats en les seves aportacions i discursos.¹³ Per aconseguir-ho, és recomanable que el professor actuï com a mediador, distribuint la responsabilitat de la regulació del diàleg entre els alumnes, i que generi una atmosfera de confiança que permeti als alumnes interactuar, plantejar dubtes i compartir el seu punt de vista de forma lliure i democràtica, sense vergonya o por a equivocar-se.

L'elaboració d'un projecte emprenedor es planteja com un entrenament real per a la vida, des de la iniciativa i l'autonomia, però també des de la solidaritat i el compromís actiu per trobar solucions a problemàtiques comunes. Per això, els projectes d'emprenedoria vinculats a la transformació social i el compromís ètic amb una societat justa, solidària i democràtica no només preparen els alumnes per tenir iniciativa pròpia, sinó que també són una inversió social per construir un futur millor per a tothom.¹⁴

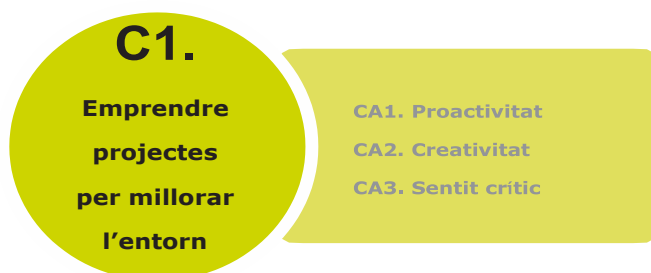
¹¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 8, "Autoeficàcia"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític" i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 13, "Empatia"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingüe", i 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix".

¹⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica", i 7, "Responsabilitat".

Criteris d'avaluació de la C1

CA1. Proactivitat

Es refereix a la iniciativa que l'alumne pren amb relació a la seva interrelació amb l'entorn, identificant i determinant les característiques i els elements de l'entorn, mitjançant l'aplicació de mètodes i estratègies d'anàlisi de l'entorn de manera sistemàtica i estructurada.

CA2. Creativitat

La qualitat que es refereix a la generació d'idees i al plantejament de solucions i projectes amb fluïdesa, flexibilitat, originalitat i atreviment.

CA3. Sentit crític

La qualitat que es refereix a l'ús de metodologies i estratègies d'anàlisi en la valoració de solucions i projectes per millorar l'entorn, tenint en compte els valors ètics i els principis de sostenibilitat.

Expectatives de final de cicle de la C1

PRIMER CICLE

L'anàlisi de l'entorn per identificar-ne necessitats, problemes o oportunitats és el cor d'aquesta competència. Es persegueix una obertura dels alumnes a l'entorn per reconèixer-ne les oportunitats i interactuar-hi amb la voluntat de cooperar i millorar-lo amb una visió emprenedora, tant pel que fa a la dimensió individual com pel que fa a la dimensió col·lectiva o social. En aquest cicle, l'obertura està guiada pel docent i pel mateix centre, i facilita que agents de l'entorn participin en activitats escolars.

CA1. Proactivitat

En finalitzar el primer cicle de segona ensenyança, l'alumne emprèn projectes per millorar el que l'envolta quan analitza de manera proactiva l'entorn proper plantejat a l'aula i reconeix les problemàtiques que afecten el seu entorn personal (proper a les problemàtiques treballades en les diferents àrees) i identifica les possibles causes i les conseqüències, bé per deducció, bé per un procés de recerca guiada. A més a més, l'alumne determina les característiques i descriu el context (social, històric, geogràfic, ambiental, cultural) del problema i els condicionants interns (debilitats, fortaleces) de la situació-problema.

CA2. Creativitat

L'alumne emprèn projectes per millorar l'entorn amb creativitat quan genera amb fluïdesa en un context de treball en equip un nombre elevat d'idees, solucions o propostes en relació amb la problemàtica, necessitat

o oportunitat. Així mateix, aborda propostes o solucions des de diferents angles o perspectives (amb una pauta facilitada per a cada context) amb flexibilitat, i pot establir relacions senzilles entre diferents àmbits de coneixement sota el guiatge del docent. Finalment, l'alumne proposa amb originalitat i atreviment solucions o idees úniques, noves i innovadores que donin resposta a la problemàtica, necessitat o oportunitat.

CA3. Sentit crític

El docent facilita un esquema o una pauta del pla d'acció. L'alumne detalla de manera crítica el cost de cada solució per descartar-ne les poc realistes; estableix també quins recursos (econòmics, humans, materials...) seran necessaris per dur a terme la proposta i, en darrer terme, identifica per a cadascuna de les alternatives o solucions plantejades al projecte les possibles conseqüències i riscos per seleccionar la millor proposta.

Finalment, l'alumne explica amb sentit crític el seu pla d'acció (què, quan, com es durà a terme cada activitat) seguint les pautes que se li faciliten, fixa accions concretes per executar les solucions proposades, temporitza la durada de les accions i analitza el grau de transformació de l'entorn tenint en compte els valors ètics i democràtics i els principis de sostenibilitat.

SEGON CICLE

L'anàlisi de l'entorn per identificar-ne necessitats, problemes o oportunitats és el cor d'aquesta competència. Es persegueix una obertura dels alumnes a l'entorn per reconèixer-ne les oportunitats i interactuar-hi amb la voluntat de cooperar i millorar-lo amb una visió emprenedora i enriquidora, tant pel que fa a la dimensió individual com pel que fa a la dimensió col·lectiva o social.

CA1. Proactivitat

En finalitzar la segona ensenyança, l'alumne emprèn projectes per millorar el que l'envolta quan es fa preguntes i analitza de manera proactiva l'entorn i reconeix les problemàtiques, necessitats o oportunitats que afecten el seu entorn personal i social, i identifica totes les possibles causes i conseqüències d'aquests problemes. A més a més, l'alumne determina les característiques, els paràmetres i les variables d'aquesta problemàtica, i descriu i relaciona el context (institucional, social, històric, geogràfic, ambiental, cultural) del problema i els condicionants (debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats) de la situació-problema.

CA2. Creativitat

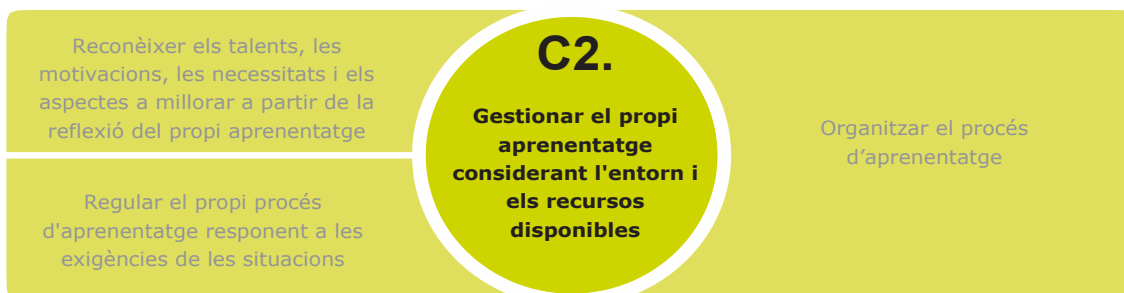
L'alumne emprèn projectes per millorar l'entorn amb creativitat quan genera amb fluïdesa un nombre elevat d'idees, solucions o propostes en relació amb la problemàtica, necessitat o oportunitat. Així mateix, aborda les propostes o les solucions des de diferents angles o perspectives amb creativitat i estableix relacions entre diferents idees, encara que siguin d'àmbits diferents. Finalment, els alumnes proposen solucions amb creativitat quan suggereixen amb originalitat i atreviment solucions o idees úniques, noves i innovadores que donen resposta a la problemàtica, necessitat o oportunitat.

CA3. Sentit crític

L'alumne quantifica, valora i avalua de manera crítica el cost de cada solució per descartar solucions poc factibles. Identifica, també, quins recursos (econòmics, materials, humans...) seran necessaris per dur-les a terme. En darrer terme, troba per a cadascuna de les alternatives plantejades les possibles conseqüències i repercussions positives i negatives a curt i llarg termini, per prendre consciència dels riscos i escollir la millor solució o solucions.

Finalment, l'alumne estableix i argumenta de manera crítica un pla d'acció (què, quan, com es farà cada activitat) seguint les estratègies de planificació de projectes, fixa objectius SMART (específics, mesurables, assumibles, realistes, amb data determinada), temporitza la durada de les accions i avalua el grau de transformació de l'entorn tenint en compte els valors ètics i democràtics i els principis de sostenibilitat.

C2. Gestionar el propi aprenentatge considerant l'entorn i els recursos disponibles

La clau de l'aprenentatge radica en un mateix, en la curiositat, en l'interès per saber, en plantejar-se preguntes i reptes; en definitiva, en l'assumpció d'un rol actiu en l'aprenentatge¹⁵. Aquesta competència posa el focus en l'autonomia i l'autoregulació del procés intern que du a terme l'alumne a l'hora d'aprendre. La finalitat és que l'alumne organitzi i reguli el seu propi procés d'aprenentatge, i prengui decisions de forma autònoma sobre quins són els procediments, les estratègies i els recursos que li han de permetre avançar en l'aprenentatge o fins i tot decidir nous reptes d'aprenentatge.¹⁶

Amb aquesta competència es pretén que l'alumne arribi a gestionar i controlar els processos d'aprenentatge que li són més favorables, a plantejar-se els seus propis reptes i afrontar noves situacions d'aprenentatge amb confiança en ell mateix.

Gestionar el propi procés d'aprenentatge implica reflexionar davant de cada situació d'aprenentatge, qüestionar-se sobre què en sé?, quines coses no entenc?, què hauré de fer per aprendre?, però també tenir una disposició positiva per aprendre, sempre ajustada a la realitat. Cal reconèixer i potenciar els aspectes positius i aportar recursos addicionals davant dels punts febles. La incidència dels aspectes emocionals en l'aprenentatge és evident.

Organitzar el procés d'aprenentatge és la dimensió cognitiva d'aquesta competència. A la segona ensenyança, l'alumne ha d'aplicar de manera autònoma tècniques i estratègies ajustades a les exigències de les situacions d'aprenentatge. Així mateix, el treball d'aquesta competència desenvolupa el seu pensament analític, crític i creatiu. Cal tenir present que, en aquesta edat madurativa, l'alumne es qüestiona el món i a ell mateix; per tant, és moment de fer èmfasi en el desenvolupament del pensament crític i de potenciar, al mateix temps, el pensament creatiu.¹⁷

Regular el propi procés d'aprenentatge forma part de la dimensió metacognitiva, és a dir, la reflexió o autoanàlisi que fa l'alumne durant tot el procés d'aprenentatge i en cada situació. Aquest procés és essencial per extrapolar o transferir els coneixements adquirits a altres situacions. Al llarg de tot

¹⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix"; i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; i 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix".

¹⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació"; i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

l'aprenentatge, en una anada i vinguda constants, l'alumne ha de saber planificar, revisar, reajustar, valorar i fer transferències a altres situacions per orientar el propi aprenentatge.¹⁸

És, en definitiva, una competència que s'enfoca en la implicació de l'alumne (introspecció i reflexió) en el seu procés d'aprenentatge, amb una mirada, per una banda, analítica i crítica (identifica punts forts i febles del seu aprenentatge) i, per una altra, proactiva i emprenedora (fixa reptes i objectius), sense perdre mai de vista que la finalitat és l'aprenentatge.¹⁹

Orientacions didàctiques de la C2

Aquesta competència s'ha d'ensenyar en el context de totes les àrees d'aprenentatge. En aquest sentit, les estratègies d'aprenentatge s'han d'ensenyar de forma contextualitzada en els continguts curriculars, ja que no es tracta d'aprendre tècniques d'estudi, sinó d'aprendre i saber utilitzar eines, tècniques i estratègies d'aprenentatge que permetin donar resposta a situacions i problemes d'aprenentatge múltiples i variats, mentre s'adquireixen de forma significativa els continguts i es posa atenció al procés a través del qual s'aprèn.

Hem de ser conscients que aprenem quan elaborem i assimilem els continguts i ens n'apropriem i, en conseqüència, hem de poder connectar-los amb els aprenentatges previs, que ja hem adquirit, per poder dotar-los de sentit i significat i anar augmentant la complexitat dels nostres esquemes d'aprenentatge. Aprenem mitjançant experiències viscudes que produeixen un canvi en la nostra manera d'entendre el món, de ser i d'actuar. L'aprenentatge es produeix quan es relaciona la informació nova amb les experiències i els coneixements que ja posseïm.

Per garantir el desenvolupament de la competència el docent ha de proporcionar a l'alumnat, al primer cicle, una guia per plantejar-se un pla de millora i facilitar-li suports específics tenint en compte les seves particularitats (individualització i personalització). Al segon cicle, ha de ser el mateix alumne qui es fixi el pla de millora del seu procés d'aprenentatge, de manera autònoma però supervisada pel docent, i qui reculli evidències de la posada en pràctica el pla.

Ensenyar a aprendre a aprendre requereix els coneixements, el temps i l'habilitat dels docents a l'hora d'acompanyar els alumnes: coneixements, perquè cal plantejar la pràctica educativa sense perdre de vista l'adquisició i el desenvolupament de la competència; temps per preparar activitats obertes que no es basin en la mera repetició i, sobretot, per conversar amb cada alumne, per saber com fa les coses, què el motiva a fer-les d'una manera o una altra, com ha adquirit aquest hàbit, etc.; i, finalment, habilitat per aprofitar les oportunitats, per crear el clima adequat, per fer la pregunta adequada en el moment oportú, per enllaçar-ho amb la feina quotidiana, per insistir quan l'alumne vol anar-se'n per la tangent o, simplement, no té ganes d'esforçar-se.

La intervenció dels docents ha d'anar dirigida, doncs, a comprendre la manera com aprenen els seus alumnes, partint de la base que no aprenem tots de la mateixa manera (p. e. com es formulen preguntes o reptes d'aprenentatge, com busquen respostes a les preguntes anteriors, quines associacions d'idees fan, com raonen, com transfereixen allò que han après a altres situacions, de quina manera memoritzen, etc.). Només partint del coneixement dels factors mentals dels alumnes es pot comprendre les seves dificultats, introduir canvis o pensar noves estratègies de treball.

La comprensió dels factors mentals dels alumnes no ha d'observar-se únicament en els resultats obtinguts, en la solució del problema, la memorització d'un contingut o la correcció ortogràfica, sinó en el procés seguit per construir la resposta, les motivacions, els condicionants, etc.

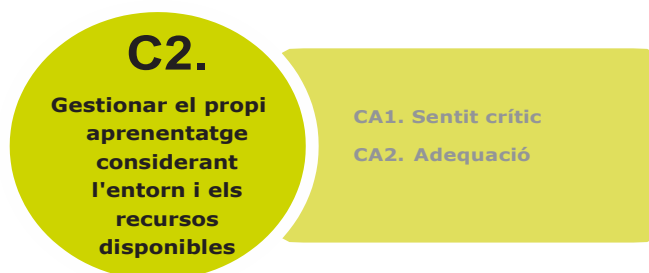
Pel que fa a les metodologies que ens poden ajudar, el treball cooperatiu, el treball per projectes, els grups flexibles, els treballs de recerca, els tallers, els debats, les exposicions i sobretot el treball per projectes són

¹⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom", i 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix".

¹⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom", i 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix".

algunes de les metodologies que ens han de permetre proposar situacions complexes en les quals sigui necessari que l'alumne s'aturi a pensar, i que no es puguin resoldre amb respostes predeterminades, d'una manera mecànica i repetitiva, sinó que l'impulsin a crear, imaginar i posar en joc tots els sabers i les tècniques que l'han d'ajudar a resoldre la problemàtica plantejada.

Criteris d'avaluació de la C2

CA1. Sentit crític

Una gestió del propi aprenentatge amb sentit crític vol dir que es valoren, per un costat, les demandes de la situació, l'entorn i les pròpies capacitats i, per l'altre, els fonaments que hi ha darrere les idees, les accions i els judicis.

CA2. Adequació

La qualitat que es refereix a l'acció de gestionar el propi aprenentatge mobilitzant amb criteri propi i responsabilitat les tècniques i estratègies d'aprenentatge adequades a cada situació que permeten gestionar i organitzar els propis processos d'aprenentatge.

Expectatives de final de cicle de la C2

PRIMER CICLE

Aquesta competència posa el focus en com s'aprèn i què es pot fer per millorar en el propi aprenentatge. Gestionar el propi aprenentatge és un procés complex que requereix mobilitzar moltes habilitats i recursos. En el primer cicle, el docent guia l'alumne i li facilita suports específics tenint en compte les seves particularitats (individualització i personalització).

Al final del primer cicle de segona ensenyança, l'alumne gestiona el propi procés d'aprenentatge quan és capaç d'omplir i dur a terme un pla de millora personalitzat a partir de l'autoavaluació, la coavaluació, l'heteroavaluació i la metacognició.

CA1. Sentit crític

L'alumne és capaç de valorar de manera crítica, a través d'una autoavaluació, les pròpies capacitats, identificant les oportunitats i necessitats d'aprendre, formulant-se preguntes sobre els seus aprenentatges i la seva progressió i concretant objectius desplegats en accions d'aprenentatge realistes (què puc millorar i com puc fer-ho, quant crec que tardaré a millorar-ho...).

Així mateix, és capaç d'identificar de manera crítica els elements disruptius interns (problemes de capacitat d'atenció i concentració, de percepció i observació, de capacitat d'esforç intel·lectual, de memòria, comprensió i expressió lingüística, reflexió crítica o raonament lògic per prendre decisions...) i externs (presència de soroll, mala lluminositat, desordre, mobiliari incòmode, falta de neteja...), tant dins com fora de l'aula, en relació amb el seu aprenentatge.

Cerca i selecciona informació rellevant procedent de diferents fonts (analògiques i digitals) de manera crítica, utilitzant i reformulant la informació per poder generar nous coneixements. Finalment, l'alumne construeix críticament nous coneixements cooperant i interaccionant amb els altres, i accepta incloure en el seu pla personal aspectes que els companys i, en especial, el docent li recomanen.

CA2. Adequació

L'alumne planifica el seu procés d'aprenentatge adequadament emprant les eines facilitades pel docent de cada àrea d'aprenentatge (agenda, calendaris...). Així mateix l'alumne organitza conceptualment la informació obtinguda (llibreta, dossiers) i la sap fer servir, tot establint relacions senzilles entre els diferents coneixements adquirits en les diferents àrees d'aprenentatge.

L'alumne pren decisions intencionals i conscients de manera adequada sobre el propi procés d'aprenentatge, (meta) organitzant i reajustant les seves necessitats d'aprenentatge, i fent servir els procediments i les estratègies que s'ajustin millor a cada situació, activitat i a les característiques personals i de grup.

També, remeia els seus punts febles vers l'aprenentatge, utilitzant autònomament de manera adequada diversos recursos i tècniques metodològiques que li són favorables i identificant aquells elements que poden ser disruptius pel seu aprenentatge (interns i externs), i hi posa solució.

SEGON CICLE

Aquesta competència posa el focus en com s'aprèn i què es pot fer per millorar en el propi aprenentatge. Gestionar el propi aprenentatge és un procés complex que requereix mobilitzar moltes habilitats i recursos. En aquest cicle, el docent supervisa el pla de millora que el mateix alumne es fixa (individualització i personalització).

Al final del segon cicle de segona ensenyança, l'alumne gestiona el propi procés d'aprenentatge quan és capaç d'establir un pla de millora personalitzat a partir de l'autoavaluació, la coavaluació, l'heteroavaluació i la metacognició.

CA1. Sentit crític

L'alumne és capaç de valorar de manera crítica i reflexiva (metacognició), a través d'una autoavaluació, les pròpies capacitats, identificant les oportunitats i les necessitats d'aprendre i plantejant-se reptes personals concretats en objectius i desplegats en accions d'aprenentatge complexes i realistes (què cal millorar, com cal millorar-ho, quines competències cal millorar, quant tardaré a millorar-ho...).

Així mateix, és capaç d'identificar de manera crítica els elements disruptius interns (problemes de capacitat d'atenció i concentració, de percepció i observació, de capacitat d'esforç intel·lectual, de memòria, comprensió i expressió lingüística, reflexió crítica o raonament lògic per prendre decisions...) i externs (presència de soroll, mala lluminositat, desordre, mobiliari incòmode, falta de neteja, mala relació en el grup, etc.), tant dins com fora de l'aula, en relació amb el seu aprenentatge.

També és capaç de generar nova informació, si cal. A més, analitza i valora críticament les informacions, sota criteris d'utilitat, ajust i fiabilitat, respecte al repte d'aprenentatge que ell s'ha plantejat i generant nous coneixements.

Finalment, i com a part del procés d'aprenentatge (coavaluació), l'alumne construeix nous coneixements cooperant i interaccionant amb els altres, i inclou de manera crítica en el seu pla personal aspectes que els companys li mencionen.

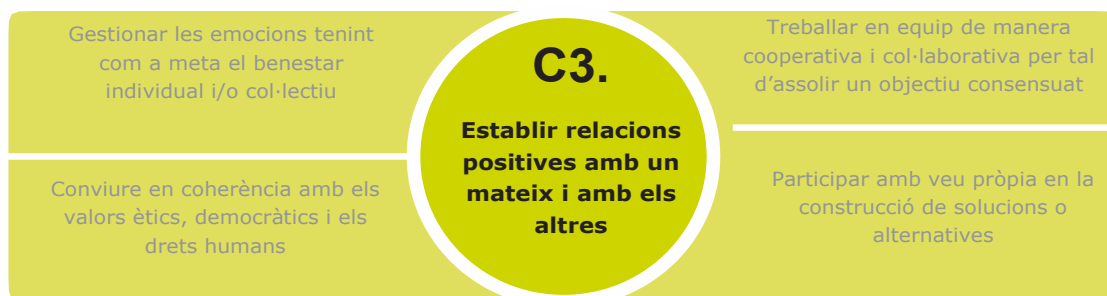
CA2. Adequació

L'alumne planifica el seu procés d'aprenentatge emprant eines adequades per a les especificitats de cada àrea d'aprenentatge i fins i tot per a les particularitats de cada competència (gestió de projectes, agendes, calendaris, etc.). Així mateix, organitza conceptualment la informació obtinguda de forma autònoma (portafolis) i la sap fer servir, i estableix relacions significatives entre els coneixements adquirits en les diverses àrees d'aprenentatge (transferència de coneixement).

D'aquesta forma, l'alumne pren decisions intencionals i conscients de manera adequada sobre el propi procés d'aprenentatge (meta), organitza, valora i reajusta les seves necessitats d'aprenentatge, i fa servir els procediments i les estratègies que s'ajusten millor a cada situació i activitat i a les característiques personals i del grup.

També, remeia els seus punts febles en l'aprenentatge utilitzant autònomament, de manera adequada, diversos recursos i tècniques metodològiques que li són favorables i identificant els elements que poden ser disruptius per al seu aprenentatge (interns i externs).

C3. Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres

Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres implica desenvolupar habilitats socioemocionals i habilitats per treballar en equip, disposar d'estratègies per gestionar el conflicte per arribar a una entesa o un acord de manera pacífica a través del diàleg i la negociació i conviure en societat en coherència amb els valors ètics i democràtics.²⁰

Gestionar les emocions, tant les pròpies com les dels altres, és bàsic per sentir-se bé amb un mateix i amb la resta i poder interactuar de manera positiva amb el món que ens envolta. Així, cal organitzar oportunitats d'aprenentatge per practicar estratègies i habilitats que potenciïn en l'alumnat l'autoconeixement, una bona autoestima, el control de la pròpia impulsivitat, l'empatia o l'assertivitat.

La competència parteix de la idea que som éssers socials que vivim i treballem en comunitat. Per aquesta raó, cal aprendre a treballar en equip de manera cooperativa no només com un objectiu en l'àmbit escolar, sinó perquè permetrà a l'alumnat relacionar-se amb els altres de forma més adequada i segura en el futur.²¹

La interacció en grup activa processos mentals com la comprensió, el pensament crític o el raonament, i en definitiva fomenta l'aprenentatge, ja que es construeix el propi coneixement a través de la interacció amb els companys, es processa la informació conjuntament i s'elaboren solucions i coneixement compartit.

L'elaboració de projectes en equip afavoreix la responsabilitat i el compromís amb els altres, en dependre d'altres per aconseguir el mateix objectiu compartit.

Finalment, el treball en equip és un dels millors mecanismes per fomentar la diversitat entre persones diferents, ja que així es potencien valors com el respecte, l'esforç i el compromís.

A la interacció amb els altres sovint hi ha moments en què es generen malentesos, problemes de comunicació, diferències d'opinions o enfrontaments dels interessos o necessitats, i s'origina un conflicte. Però no sempre el conflicte és negatiu ni s'associa amb conductes agressives o violentes, sinó que pot ser la confrontació d'idees, creences i valors, opinions, estils de vida, pautes de comportament, etc. derivada de la participació democràtica, quan els alumnes donen la pròpia opinió de manera fonamentada.²²

²⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingüe"; 16, "Habilitats de cooperació"; 17, "Habilitats de resolució de conflictes"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

²¹ Es relaciona amb la competència de cultura democràtica: 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 16, "Habilitats de cooperació".

²² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat

Per tant, es fa necessari, per aprendre a establir relacions positives amb un mateix i amb l'entorn, aprendre a gestionar el conflicte amb habilitat per regular-lo i donar-li un tractament positiu a través de processos de mediació, el diàleg o la negociació, i no tant l'evitació, el distanciament o la intel·lectualització, propis de l'adolescència.²³

A partir del diàleg, el debat o la discussió, els alumnes aprenen a construir arguments, i també a desenvolupar contraarguments als discursos i a les manifestacions d'odi que poden aparèixer. La deliberació que s'estableix sobre aquestes qüestions permet buscar i trobar punts en comú com un primer pas per assolir acords o consensos. Quan s'arriba a acords i consensos, en una democràcia és necessari defensar-los, tot i no estar-hi d'acord.²⁴

La mediació escolar és un mètode de resolució de conflictes basat en el diàleg, el respecte i el consens, amb la finalitat que siguin els mateixos els alumnes els que tracten de resoldre per si mateixos les situacions de conflicte amb l'ajuda d'una figura imparcial o mediador.

Conviure en coherència amb els valors ètics i democràtics i els drets humans implica participar i cooperar amb els altres en les diferents activitats humanes respectant els valors del pluralisme, la comprensió mútua i la pau.²⁵

Es tracta d'aprendre a viure junts com a forma de gestió democràtica, la qual cosa preveu l'elaboració de normes explícites i clares i un estímul ampli i positiu cap a la llibertat, la igualtat i la solidaritat. L'alumne podrà implicar-se en la presa de decisions col·lectives en petits grups i com a membre d'un grup-classe, escoltant i respectant l'opinió dels altres, així com participant en la cerca de solucions conjuntes cooperant amb altres companys. D'altra banda, l'alumnat aprendrà a respectar i valorar la diversitat entre les persones i en l'entorn natural com un enriquiment inherent a les relacions que anirà exercint en l'àmbit social.²⁶

En conclusió, el desenvolupament d'aquesta competència comporta cooperar i posar en marxa accions que a l'alumne li permetran viure en coherència amb els valors democràtics, els drets humans i el respecte per la sostenibilitat de l'entorn i el planeta. Parteix d'una visió de l'alumne com a ciutadà actiu, responsable i crític, amb consciència cívica, capaç de comprendre i respectar els altres i de col·laborar pel bé propi i dels altres o col·lectiu. El desenvolupament d'aquesta competència implica aprendre i respectar els valors democràtics, els drets humans i la sostenibilitat de l'entorn. Per aquest motiu, s'atorga importància a la solidaritat, la tolerància i la participació en una escola i societat democràtiques.²⁷

cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 17, "Habilitats de resolució de conflictes", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

²³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 17, "Habilitats de resolució de conflictes".

²⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingüe"; 17, "Habilitats de resolució de conflictes", i 20, "Coneixement i comprensió del món".

²⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 16, "Habilitats de cooperació"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

²⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

²⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 16, "Habilitats de cooperació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

Orientacions didàctiques de la C3

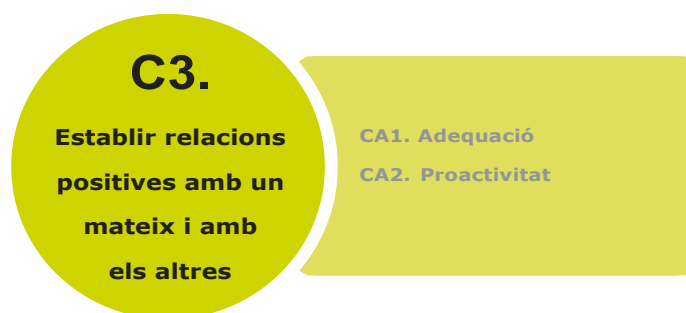
Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres necessita la capacitat de compaginar les necessitats individuals amb les necessitats col·lectives. La consciència i regulació emocional, fonamental per generar vincles i sentir-se part d'un grup, és un aspecte crucial per al benestar de l'alumne que incideix també en el rendiment acadèmic.

L'autoestima és essencial perquè l'alumne aconsegueixi autonomia emocional; tenir una bona opinió d'un mateix, conèixer el propi valor i també els aspectes que cal millorar apropa l'alumne a sentir-se fort i valent, però també a entendre la seva vulnerabilitat, respectar-la amb humilitat i superar-se amb automotivació i capacitat d'esforç i sacrifici.

Les habilitats socials, des de les més bàsiques, com escoltar, saludar, acomiadar-se, donar les gràcies, demanar un favor, manifestar agraïment, demanar disculpes, esperar el torn i mantenir una actitud dialogant, fins a les més avançades, com el comportament prosocial, l'assertivitat o la capacitat per gestionar situacions emocionals, resulten fonamentals perquè l'alumne tingui eines pràctiques i útils per anticipar-se als conflictes, enfrontar-s'hi i resoldre'ls de manera positiva.²⁸ La implicació en la construcció d'un bon clima d'aula és bàsica per assolir un estat d'ànim saludable i afectiu que ajudi al procés d'aprenentatge. Es busca que cada alumne es comprometi per ser generador d'emocions positives pel seu propi bé, però també pel bé comú.

Igualment, cal trobar espais i temps per al diàleg, moments en què els alumnes i docents puguin plantejar els temes que els interessin o preocupin, en què puguin pensar, opinar, escoltar punts de vista diferents, comparar posicions, buscar arguments i recollir opinions i posicions millors o alternatives a les qüestions que plantegen. I així, acordar i consensuar democràticament propostes, solucions, projectes d'acció o les mateixes normes del centre i de l'aula.

Criteris d'avaluació de la C3

CA1. Adequació

L'adequació a l'hora d'establir relacions positives amb un mateix i amb els altres significa gestionar les emocions impactant positivament en el benestar personal i social; treballar en equip de manera respectuosa i cooperativa, prevenint o solucionant de manera pacífica el conflicte, així com conviure respectant els valors ètics i democràtics.

²⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a la diversitat cultural i altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

CA2. Proactivitat

Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres amb proactivitat vol dir gestionar les emocions amb el control de la conducta de manera activa, relacionar-se amb els altres, ja sigui en equip o en societat, avançant-se a circumstàncies potencialment conflictives i realitzant anticipadament accions conseqüents i responsables impulsades pels valors ètics i democràtics.

Expectatives de final de cicle de la C3

PRIMER CICLE**CA1. Adequació**

Al final del primer cicle de segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn personal i escolar amb adequació quan identifica quines emocions està sentint a cada moment, les anomena i explica la causa que les ha produït; identifica les conseqüències positives i negatives que tenen els propis comportaments en els altres, i expressa amb adequació la diferència que hi ha entre les emocions, el pensament i el comportament.

L'alumne desenvolupa un autoconeixement i una autoestima adequats quan formula i respon preguntes relatives a la seva identitat (personal, social i digital), identifica les seves carències i potencialitats, fa descripcions personals de manera positiva o valora adequadament la informació que els altres proporcionen respecte a si mateix.

L'alumne treballa adequadament en equip de manera cooperativa i col·laborativa quan aporta idees amb actitud d'obertura, demostra escolta activa (mitjançant la comunicació no verbal, quan fa preguntes constructives) i empatia (quan expressa un interès genuí per l'altre, comprèn les emocions dels altres) i es comunica de manera assertiva (demanant favors, formulant preguntes al company, disculpant-se, etc.).

L'alumne conviu en coherència amb els valors ètics i democràtics i els drets humans de manera adequada quan expressa la pròpia opinió davant de qüestions que ens afecten i que afecten el món o la vida i respecta les opinions dels altres.

L'alumne resol conflictes a partir del diàleg i la negociació amb adequació quan identifica el conflicte i les causes que l'han provocat i aplica la solució acordada amb les persones implicades.

CA2. Proactivitat

Al final del primer cicle de segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn personal i escolar amb proactivitat quan, en situacions de tensió, estrès o nerviosisme, pren consciència de l'emoció, i la regula.

Proposa, de manera proactiva, possibles solucions a un conflicte grupal emprant tècniques de mediació senzilles amb alternatives, i valors ètics i democràtics viables, argumentant les propostes i valorant-ne les conseqüències.

L'alumne treballa en equip de manera proactiva quan, en situació de treball cooperatiu, comparteix els seus coneixements i opinions, organitza els companys per a la consecució del treball, executa les tasques assignades dins del grup i en els terminis requerits, i assumeix la responsabilitat de les decisions preses, d'acord amb les normes de l'equip.

Analitza de manera proactiva les pròpies creences contrastant aquestes percepcions amb les d'uns altres i mostra interès per escoltar i entendre altres possibles percepcions, plantejant qüestions i indagacions sense prejudicar; identifica els punts d'entesa per arribar a un acord o un consens impulsat pels valors de respecte i democràcia.

L'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn social plantejant proactivament accions de canvi fonamentades en els valors ètics i democràtics en identificar actituds discriminatòries, racistes o xenòfobes que es donen en l'àmbit grupal.

SEGON CICLE

CA1. Adequació

Al final de la segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn social amb adequació quan, davant les situacions difícils, resisteix l'impuls emocional relacionat amb l'agressivitat o la irresponsabilitat, manté la calma i no es deixa portar per emocions fortes, ni per la desesperança o l'ansietat.

L'alumne adquireix autoconeixement, autoestima i confiança de manera adequada quan valora la informació respecte a si mateix que els altres proporcionen, es formula i respon preguntes relatives a la seva identitat (qui soc, com soc, què m'agrada, quines són totes les característiques que em fan un ésser únic...) i a la seva identitat social (el meu rol dins del grup, en la família...), contesta preguntes relatives a "com m'agradaria ser", i es fixa objectius orientats a aconseguir el seu benestar personal. A més a més, identifica la influència del seu esforç en les situacions d'èxit quan assoleix els objectius que es proposa i quan millora davant els fracassos. També, identifica adequadament les conseqüències de les pròpies accions, i es responsabilitza tant dels seus èxits com dels fracassos.

L'alumne treballa adequadament en equip de manera cooperativa i col·laborativa quan justifica les pròpies opinions i accepta les opinions alienes, quan demostra escolta activa (amb la reformulació o parafrasi) i empatia (adherint-se a l'estat d'ànim, compartint l'estat emocional que l'altra persona reflecteix, oferint ajuda a l'altre per afrontar la dificultat que emocionalment l'estigui afectant), i quan es comunica assertivament (expressant les diferències que hi ha en les relacions interpersonals passives, agressives i assertives, expressant amb seguretat el que pensem, sentim i fem).

L'alumne conviu en coherència amb els valors ètics i democràtics i els drets humans de manera adequada quan expressa la pròpia opinió fonamentada i raonada davant de qüestions que l'afecten, que afecten el món o la vida; també, quan reconeix els propis drets i deures, desenvolupa compromisos cívics amb els altres i s'implica en la comunitat (escolar, local, nacional, internacional).

En el moment de viure conflictes, l'alumne mostra adequació quan actua i busca possibles solucions per si mateix, avalua les conseqüències de les accions o solucions proposades i emet una disculpa raonada i justificada defensant els drets propis i els dels altres i resolent el perjudici causat.

CA2. Proactivitat

Al final del segon cicle de segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres amb proactivitat quan, en situacions de frustració, pren consciència de l'emoció, analitza la situació i les conseqüències de reaccionar amb una conducta violenta, evita entrar en conflicte, l'afronta i identifica la importància de l'esforç i dels èxits parcials obtinguts per aproximar-se a l'objectiu final.

Proposa de manera proactiva possibles solucions a un conflicte grupal mostrant una escolta activa i respectuosa, identificant els punts en comú, emprant tècniques de mediació o de negociació (tècniques alternatives a l'agressió), argumentant propostes i accions concretes per arribar a un acord o un consens impulsat pels seus valors democràtics.

Participa proactivament en l'execució de les tasques en un equip de treball, aporta idees i propostes (fa aportacions amb respecte i rigor), facilita la comunicació i el compromís grupal, comparteix informació, respecta els acords i els límits acordats per al funcionament del grup i les activitats (normes dels espais d'aprenentatge, consignes dins de l'equip...), utilitza estratègies de lideratge inicial segons el rol dins de l'equip per mobilitzar la resta de companys i ajudar a centrar-se en els objectius per aconseguir-los.

L'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn social i planteja proactivament accions de canvi fonamentades en els valors ètics i democràtics en identificar actituds discriminatòries, racistes o xenòfobes, així com diferents tipus o formes de discriminació (per sexe, raça-ètnia, religió, orientació sexual...) que es donen en el mateix grup.

Finalment, l'alumne es compromet proactivament en projectes personals i en equip amb una disposició positiva i constructiva d'acord amb els valors democràtics. Coopera activament amb els altres, cerca alternatives i assumeix la responsabilitat de les decisions preses, així com de les conseqüències de no prendre'n. Valora positivament exercir responsabilitats i rols en el seu entorn pròxim o social, de manera que pugui contribuir de manera activa a millorar-lo.

C4. Comunicar-se a través de diversos llenguatges atenent al context i la intenció comunicativa

Aquesta competència se centra en les habilitats d'ús de diversos llenguatges (verbal i no verbal, gràfic, numèric, audiovisual, sonor, visual, etc.) per comunicar idees, emocions i informacions amb una intenció concreta: comprendre, explicar, descriure, convèncer, argumentar, justificar, defensar o conviure, entre d'altres. Comunicar implica expressar-se de manera respectuosa, franca i clara amb un mateix i amb els altres, i defensar els propis drets i maneres de pensar, però alhora acceptar els pensaments, les crítiques i les opinions dels altres. A més, comporta ser capaç de posar-se en el lloc de l'altre, tindre en compte el que pensa però també el que sent, i mostrar-se atent a les seves necessitats, sentiments, preocupacions i intencions mitjançant l'escolta activa.²⁹

La competència comunicativa s'ha d'entendre des de la vessant interpretativa, expressiva i d'interacció. Per tant, davant de qualsevol situació plantejada, l'alumne ha de ser capaç d'interpretar el missatge, ja sigui una imatge, una explicació, un símbol, un enunciat, un gràfic, etc., de manera crítica; és a dir, analitzar i avaluar la informació rebuda o a la qual s'accedeix per decidir com respondre-hi. En aquest procés entren en joc les capacitats de reflexionar, comparar, discernir, explicar, decidir, etc.³⁰

Per poder donar resposta i, per tant, comunicar, és essencial que l'alumne primer entengui i compregui, críticament, allò a què s'enfronta, tant pel que fa al contingut com a la intenció que manifesta. En funció del grau de complexitat de la situació requerida, l'alumne ha de valorar les diferents estratègies que ha d'utilitzar per assimilar i processar correctament la informació per, així, comprendre-la i interpretar-la.³¹

Quan l'alumne s'expressa és necessari que conegui i tingui en compte la manera més eficaç, adequada i precisa de comunicar-se a l'hora de transmetre una idea, una informació, una opinió o un desacord, etc. Per fer-ho, els diversos llenguatges (verbal, no verbal, audiovisual, matemàtic, sonor, visual,

²⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valora la diversitat cultural"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 13, "Empatia"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

³⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

³¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

etc.) són aspectes que ha de considerar. Seleccionar-los i usar-los adequadament facilita la comunicació a l'hora de presentar i compartir la informació.³²

Un element important que cal tenir en compte a l'hora d'expressar-se és el context en el qual es durà a terme la comunicació. Els contextos poden ser diversos i al mateix temps complexos, ja que hi entren en joc diferents factors. El context engloba l'espai físic, el temps (en directe o en diferit), els mitjans tècnics disponibles, entre d'altres. A més, el context pot ser variable, i per tant pot comportar imprevistos davant dels quals l'alumne ha de tenir estratègies i habilitats per adaptar-s'hi, ajustar-hi la comunicació i modificar els llenguatges, suports i formats, en el seu conjunt o de forma separada.³³

Un darrer element important a l'hora d'expressar-se és tenir en compte el destinatari del missatge atenent, ja que cal considerar-ne l'edat, la professió, el grau de coneixença entre els interlocutors, el fet de si el tenim cara a cara o si el missatge li arribarà en diferit, el mitjà pel qual ens hi comuniquem, etc. Amb tot, el que és fonamental és garantir el respecte i l'educació envers el destinatari.³⁴

Si entenem l'acció de comunicar des d'aquestes dos vessants, interpretativa i expressiva, en conseqüència entenem també l'acció d'interactuar. Quan l'alumne interactua amb altri, ha de ser capaç d'adaptar-se a les reaccions de l'interlocutor. És un procés i un exercici de socialització que ha de mantenir-se en els principis comunicatius del respecte dels límits de l'altre, l'assertivitat i l'empatia.³⁵

Orientacions didàctiques de la C4

La comunicació és una part fonamental de la vida humana que s'ha de consolidar en la segona ensenyança, ja sigui des del punt de vista de la recepció, l'expressió o la interacció. La competència comunicativa és el conjunt de coneixements i capacitats que permeten produir i entendre missatges de manera contextualment apropiada. Està formada per tot allò que un parlant necessita saber per comunicar-se de manera eficaç en contextos culturalment significatius.³⁶

Els alumnes de segona ensenyança han d'esdevenir comunicadors actius, multimodals i responsables del que comporta participar en qualsevol acte comunicatiu formal i informal. Aquests estudiants esdevenen prosumidors (consumidors i productors d'informació 2.0), ja que utilitzen la tecnologia per portar a terme bona part de la seva comunicació diària.

Tota activitat comunicativa es correspon amb una situació concreta. Si bé l'escola ofereix moltes d'aquestes situacions comunicatives, voluntàries o intencionades, per desenvolupar la competència comunicativa en les quals l'alumnat intervé, cal ampliar el ventall de situacions (formals i informals), funcions i finalitats comunicatives en què es pugui trobar durant aquesta etapa i quan l'acabin. Atès el moment vital d'aquest període, cal posar especial èmfasi en el tractament de les situacions de tipus més social per cultivar les

³² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

³³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

³⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 13, "Empatia"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

³⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 4, "Obertura a la diversitat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 13, "Empatia"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

³⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

relacions amb els altres, com ara situacions de conflicte i enuig entre iguals o amb altres membres de la comunitat educativa, però també cal centrar-se en les situacions relacionades amb l'ensenyament i aprenentatge per acabar o ampliar els estudis.

Amb tot, cal preveure altres situacions comunicatives variades que responguin a situacions reals en què els alumnes es troben de manera quotidiana, en les quals puguin aplicar algunes estratègies apreses a l'aula i els puguin sorgir noves inquietuds. A tall d'exemple, esmentem el fet de preparar un c. v., assistir a una entrevista de feina, exposar i defensar els resultats d'una recerca, fer propostes de millora i creació d'algun tema davant d'experts o col·legues, o participar en comunitats o grups a les xarxes socials (literaris, musicals, etc.) en la multiplicitat de llenguatges que hi interactuen i utilitzant la xarxa.

La vida social i la formadora, d'estudi o d'aprenentatge d'aquests alumnes passa per les pantalles i és transmediàtica. Sovint combina el paper del receptor, l'emissor (prosumidor) i el mediador en múltiples identitats, estats i moments: presencial, virtual, digital, en diferit, immediat, conegut, desconegut, *second life*, etc. Els sistemes de comunicació i de missatgeria que fan servir inclouen l'ús, en la majoria dels casos, de la tecnologia, a través de la qual es comuniquen, creen i accedeixen a missatges i continguts.

Tenint en compte que l'acció de comunicar implica interpretar, expressar i interactuar, cal tenir present que en la interpretació d'un missatge caldrà, en un primer moment, que l'alumne se situï com a receptor i analitzi què li diuen, com, qui i per a què per fer-ne una anàlisi crítica, en el terreny individual i grupal, per consolidar aquesta habilitat. Hi ha diferents estratègies que es poden portar a terme i que són les següents: organitzar debats entre els companys i d'altres centres educatius i participar-hi, argumentar, refutar propostes o idees d'altres companys de manera formal, comparar i contrastar notícies de diferents temes i mitjans atenent la ideologia que té cadascun d'ells, explicar el resum o la tesi d'un missatge en un altre codi, etc. Combinar el treball individual, en petits grups i en grup gran ho afavoreix, i crear una comunitat virtual dins de l'aula per treballar-ho amb les tecnologies que hi ha a l'abast, també.

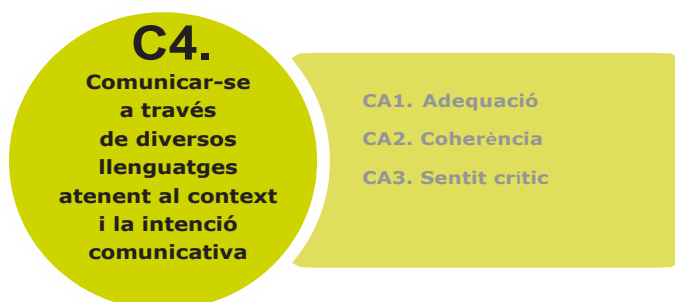
Pel que fa a l'expressió, cal fomentar que els alumnes sàpiguin què, com i a qui volen comunicar i per què ho volen fer, i que posin atenció al destinatari, a l'elecció del gènere discursiu i al llenguatge i, si escau, a la tecnologia més adient per transmetre el missatge. Consolidar la planificació prèvia és cabdal en aquesta etapa per aconseguir l'objectiu comunicatiu i escollir les estructures i fórmules més adients. En l'elaboració del missatge, els alumnes han de tenir una actitud reflexiva, respectuosa, empàtica i crítica. Cal que aprenguin a concretar què és el que volen comunicar atenent el context. Per això cal que siguin crítics també a l'hora d'escollir la informació i citar les fonts de consulta quan l'incorporen en el contingut del missatge. Després d'haver experimentat més amb els diferents llenguatges per comunicar-se en l'etapa anterior, ara cal que els consolidin.

Tant la informació que els alumnes reben a través de les xarxes sobre els temes que consulten com els continguts que generen a partir de les diverses fonts tenen una autoria individual o col·lectiva. Cal treballar la importància de prendre consciència que la informació l'ha generat algú, amb una ideologia i una intenció concretes. Cal ser-ne conscient per contrastar-la amb altres fonts, així com per citar-les.

Els éssers humans estableixen relacions amb els altres mitjançant les interaccions, enteses com a processos socials el resultat dels quals deriven en la modificació dels estats inicials del procés comunicatiu. És a dir, la comunicació es retroalimenta a partir de les intervencions d'un i altre. En aquest nivell, cal consolidar les actituds i habilitats bàsiques perquè els alumnes interaccionin entre ells i amb els adults en situacions en què els rols d'emissor, receptor i moderador s'alternin entre iguals i entre el docent. Simular jocs de rol, les entrevistes o els debats són activitats que ho afavoreixen.

La tècnica metodològica del modelatge és un recurs que es pot fer servir en totes les habilitats explicades anteriorment. Els alumnes poden anar adoptant el rol de l'expert en petits grups i comparar-lo amb el d'altres companys i el del professor.

Criteris d'avaluació de la C4

CA1. Adequació

Una comunicació adequada és la que té en compte el destinatari, el context i la finalitat del que es vol comunicar, així com el llenguatge que s'hi ajusta millor.

CA2. Coherència

En la comunicació a través de diversos llenguatges la coherència s'observa en la relació entre qualitat, quantitat, precisió i claredat de la informació del missatge rebut, que s'expressa així com en les respostes donades en la interacció, atenent el llenguatge, l'estructura i l'organització interna.

CA3. Sentit crític

En la comunicació a través de diversos llenguatges, el sentit crític s'observa en l'anàlisi i la valoració de les informacions rebudes i expressades, atenent els principis democràtics i respectant els valors ètics.

Expectatives de final de cicle de la C4

PRIMER CICLE

La comunicació és un acte habitual i complex que requereix l'ús combinat de diferents rols. Aquesta competència posa el focus, amb independència del llenguatge que fem servir, en el nostre rol d'emissor i de receptor per garantir que el procés comunicatiu sigui eficaç.

CA1. Adequació

Al final del primer cicle de segona ensenyança, quan l'alumne es comunica a través de diversos llenguatges, analitza (emissor) i aplica (receptor) amb adequació l'ús d'aquests llenguatges, atenent el context en què es duu a terme la comunicació, el tipus d'informació (missatge), la finalitat comunicativa i l'interlocutor. Aconsegueix una comunicació adequada quan empra de manera guiada els canals, codis i suports treballats a l'aula. Empra la prosòdia i les eines de comunicació no verbal de manera adequada a la situació comunicativa.

CA2. Coherència

L'alumne té definit allò que vol transmetre, ho expressa de forma clara i manifesta exactament el que vol comunicar amb una construcció coherent.

L'alumne transforma i reorganitza els continguts aportant solucions creatives de forma equilibrada i coherent en relació amb els diversos models i llenguatges emprats.

CA3. Sentit crític

L'alumne tria de manera crítica (respectant els valors democràtics i les opinions diverses) les informacions que vol transmetre i les integra en el seu discurs (fons).

L'alumne tria i escull les tecnologies de la informació i de la comunicació i en fa un ús crític; a més, comparteix la comunicació i en manté l'autoria i la identitat (forma).

L'alumne valora amb sentit crític missatges amb llenguatges diversos (verbal i no verbal, numèric, audiovisual, sonor, visual, etc.). Així mateix, empra recursos i estratègies de consulta i d'anàlisi per a la comprensió crítica de les diverses informacions rebudes i de la seva veracitat. També es mostra receptiu envers les reaccions i respostes de l'interlocutor, sempre amb respecte i tenint en compte el punt de vista de l'altre. Valora críticament els resultats de la comunicació, la interacció i la intencionalitat comunicativa amb elements objectius.

SEGON CICLE

La comunicació és un acte habitual i complex que requereix l'ús combinat de diferents rols. Aquesta competència posa el focus, amb independència del llenguatge que fem servir, en el nostre rol d'emissor i de receptor per garantir que el procés comunicatiu sigui eficaç.

CA1. Adequació

Al final del segon cicle de segona ensenyança, quan l'alumne es comunica a través de diversos llenguatges, analitza amb adequació l'ús d'aquests llenguatges, atenent el context en què es du a terme la comunicació, el tipus d'informació, la finalitat comunicativa i el destinatari. Aconsegueix una comunicació adequada quan explota les possibilitats comunicatives dels diversos canals, codis i suports. Empra la prosòdia i les eines de comunicació no verbal de manera adequada a la situació comunicativa.

CA2. Coherent

L'alumne té definit allò que vol transmetre, ho expressa de forma clara i manifesta exactament el que vol comunicar amb una construcció coherent.

L'alumne combina, transforma i reorganitza els continguts i aporta solucions creatives de forma equilibrada i coherent en relació amb els diversos models i llenguatges emprats.

CA3. Sentit crític

L'alumne tria de manera crítica (respectant els valors democràtics i les opinions diverses) les informacions que vol transmetre i les integra en el seu discurs (fons).

L'alumne tria i escull les tecnologies de la informació i de la comunicació i en fa un ús crític; a més, comparteix la comunicació i en manté l'autoria i la identitat (forma).

L'alumne valora amb sentit crític missatges amb llenguatges diversos (verbal i no verbal, numèric, audiovisual, sonor, visual, etc.). Així mateix, empra recursos i estratègies de consulta i d'anàlisi per a la comprensió crítica de les diverses informacions rebudes i de la seva veracitat. També es mostra receptiu envers les reaccions i respostes de l'interlocutor, sempre amb respecte i tenint en compte el punt de vista de l'altre. Valora críticament els resultats de la comunicació, la interacció i la intencionalitat comunicativa i en garanteix l'èxit.

Recursos d'aprenentatge

La selecció dels recursos s'ha fet tenint en compte els coneixements, les habilitats i les actituds que cal adquirir per desenvolupar cadascuna de les competències. Aquest conjunt de recursos d'aprenentatge provenen dels marcs teòrics dels eixos estructuradors de l'àrea: de l'anàlisi sobre les estratègies cognitives per a l'eix intel·lectual; de les aportacions de tots els àmbits de coneixement a l'eix metodològic; dels estudis provinents de ciències i disciplines varies, com ara la psicologia, la sociologia, l'ètica i les relacionades amb l'eix personal i social; de l'anàlisi dels processos de comunicació, els mitjans que s'empren i el conjunt semiòtic que construeixen per a l'eix comunicatiu. Les dimensions intel·lectuals, metodològiques i comunicatives s'han seqüenciat en funció de la seva complexitat. Per als aspectes de desenvolupament personal s'ha tingut en compte la maduració emocional de l'alumnat i la seva capacitat d'autonomia i responsabilitat (des de l'acompliment de les normes i el comportament exigits fins a una reflexió crítica i un compromís personal). Pel que fa a la seqüenciació dels aprenentatges socials, també s'ha utilitzat una lògica de presentació dels elements més propers a l'alumnat (individu, relacions interpersonals) i dels més llunyans (escola, entorn proper).

Bloc 1. Com podem millorar el nostre entorn?

Es presenta el conjunt de coneixements conceptuals, procedimentals i actitudinals que cal que l'alumnat adquireixi, integri, coordini i mobilitzi de forma estratègica a l'hora d'emprendre accions per millorar l'entorn.

L'apartat de fets i conceptes s'articula des de la concepció que un problema és un constructe complex que se situa a l'epicentre de qualsevol situació d'aprenentatge personal i social. Consegüentment, aquest apartat planteja els conceptes que l'alumne necessita saber per comprendre la relació entre els problemes i les solucions; les característiques i la naturalesa dels problemes; i la noció de solució efectiva i responsable. Així mateix, també destaca els conceptes associats a les propietats del model interpretatiu del problema i els elements determinants del pla de resolució. D'altra banda, aquest apartat també considera els mètodes i les estratègies per resoldre problemes; els recursos i instruments de cerca d'informació i recerca, i els errors típics, biaixos cognitius i fal·làcies lògiques associats a aquesta competència.

L'apartat de procediments s'organitza a partir de les diferents dimensions de la competència i es concreta seleccionant les habilitats, els mètodes i les estratègies que l'alumne ha de dominar per actuar de forma competent en les fases de la resolució de problemes. Així, aquest apartat planteja tècniques per indagar sobre el problema, la seva naturalesa i les seves característiques; regular la resolució de problemes; aplicar mètodes i estratègies per resoldre problemes des de la creativitat o el pensament lateral i analitzar la solució o solucions generades.

Un element tan important com és la creativitat, de la qual depèn en gran mesura la capacitat d'innovació, es basa en el respecte per les idees i en la interacció com un acte organitzat de participació creativa.

Finalment, l'apartat d'actituds o valors selecciona el conjunt de construccions mentals que predisposen l'alumnat a percebre i interactuar amb els problemes de forma competent. És per aquest motiu que se seleccionen actituds i valors com ara la concepció dels problemes com a oportunitats d'aprenentatge i creixement social i la motivació per superar reptes o dificultats inherents al procés de resolució de problemes. Així mateix, també es destaquen la valoració de la planificació i l'organització com a quelcom positiu per la vida; l'actitud determinada, resoluta i decidida en la presa de decisions i l'assumpció de riscos; el respecte pels valors democràtics i per la sostenibilitat de l'entorn en la generació de solucions; i el reconeixement del valor de l'auto- i co-regulació dels processos cognitius, emocionals i socials. Finalment, la predisposició de l'alumne a construir solucions efectives i responsables a l'hora de resoldre problemes complexos també estarà condicionada per una actitud oberta davant la pluralitat de perspectives que presenten problema i solucions; el reconeixement de la tensió entre diferents punts de vista com una oportunitat de construcció de nous significats mitjançant el diàleg; i el reconeixement del risc o limitacions d'utilitzar models interpretatius o solucions simples per problemes de naturalesa complexa.

Bloc 1. Com podem millorar el nostre entorn?

1r CICLE	2n CICLE
FETS I CONCEPTES	
Definició del problema/necessitat/opportunitat (model interpretatiu)	
La naturalesa dels problemes: problemes analítics i problemes complexos	Les característiques dels problemes: aspectes (variables) determinants del context físic, tecnològic, social i cultural
Les causes i les conseqüències dels problemes o necessitats identificats	Les causes i les conseqüències dels problemes o necessitats identificats
Els àmbits d'estudi dels problemes o necessitats	
La recerca d'informació:	Definició dels problemes/necessitats de l'entorn social i laboral com a oportunitat emprenedora
Els recursos digitals i els instruments de recerca	Les característiques dels problemes: aspectes (variables)

	determinants del context físic, tecnològic, social i cultural
	Les causes i les conseqüències dels problemes/necessitats identificats
La creativitat	La generació d'idees emprenedores
Estereotips com antagonistes de la creativitat	La generació d'idees emprenedores
La mesura de la viabilitat de l'acció de millora	
Recursos humans, materials, econòmics. Riscos	Principis bàsics de les organitzacions i els processos empresarials
La transformació de l'entorn	
Impacte ètic, democràtic, ambiental Responsabilitat social	Ètica aplicada: els dilemes ètics, l'ètica en l'àmbit empresarial, ambiental i professional Eficàcia, eficiència i responsabilitat en la resolució de problemes i generació de solucions
El Pla d'acció	
Què faré i com ho faré?	Gestió de projectes Educació financera El pressupost personal, el consum sostenible, els comptes bancaris, les targetes, la protecció de les dades personals i les relacions bancàries
PROCEDIMENTS	
Identificació dels components de l'entorn del problema o situació de millora:	
Selecció de fonts i evidències rellevants, vàlides, fiables per recollir informació sobre el problema Descripció del context físic, tecnològic, social i cultural de la situació, amb identificació dels seus elements determinants i de les característiques de les relacions que existeixen entre ells Identificació i descripció de les variables, causes, relacions i efectes del problema. Identificació i descripció de les relacions del problema amb altres problemes	Definició del problema, amb identificació dels seus elements determinants i dels vincles que existeixen entre ells Descripció del context econòmic, empresarial, social, demogràfic, cultural, etc. Identificació de les causes i les conseqüències del problema
Aplicació de mètodes i estratègies adequades per la resolució de problemes	Aplicació de mètodes i estratègies per el plantejament de solucions o propostes de millora
Estratègies de creativitat: Mapes mentals, sis barrets per pensar Llistat d'atributs, Brainstorming, Relacions forçades, Estratègies de <i>Design Thinking</i> (Eduhack): definir, investigar, idear, fer un prototip, escollir, implementar i aprendre	Formulació d'hipòtesis sobre com resoldre el problema Selecció del mètode, les estratègies i les fases de resolució en relació amb les hipòtesis de resolució formulades Justificació raonada dels elements i fases seleccionats
Aplicació de mètodes de creativitat	
Estratègies de pensament lateral, tècniques per generar idees: <i>Visual thinking, brainstorming, writestorming</i> Estratègies de <i>Design Thinking</i> (Eduhack): definir, investigar, idear, fer un prototip, escollir, implementar i aprendre Generació de solucions o conclusions diverses a problemes concrets Proposició de solucions que considerin tots els punts clau en la solució plantejada Comprovació de l'eficàcia de la resolució	Estratègies de pensament lateral, tècniques per generar idees: <i>Visual thinking, brainstorming, writestorming</i> , Sis barrets per pensar, la Sinèctica, Anàlisi morfològica, Mapes mentals, Storyboarding Estratègies de <i>Design Thinking</i> (Eduhack): definir, investigar, idear, fer un prototip, escollir, implementar i aprendre Generació de solucions o conclusions diverses a problemes concrets Proposició de solucions que considerin tots els punts clau en la solució plantejada Comprovació de l'eficàcia de la resolució

Mesura de la transformació de l'entorn a partir de criteris:	
Entorn, societat i participació	
Ètics	Deliberació a partir d'arguments raonats i raonables sobre situacions, qüestions o problemes
Democràtics	Identificació dels canals més eficaços a l'hora de comunicar a diferents audiències
Ambientals	Identificació dels recursos i suports necessaris a l'hora de portar a terme els propis objectius
Socials	Valoració crítica sobre situacions injustes i conflictes i sobre els efectes sobre les pròpies vides i les dels altres
Sostenibles	Anàlisi de les opcions de resolució d'un conflicte
	Proposició d'accions coherents i raonables orientades al canvi
	Valoració dels possibles efectes volguts i no volguts a curt, mig i llarg termini
Elaboració del Pla d'Acció per resoldre el problema	
Identificació dels recursos (materials, tecnològics i humans) més efectius i responsables per resoldre el problema	Identificació dels recursos (materials, tecnològics i humans) més efectius i responsables per resoldre el problema
Planificació i organització de la implementació del pla d'acció	Planificació i organització de la implementació del pla d'acció
La ètica professional	
	La ètica empresarial
	El codi de conducta, les bones pràctiques professionals i les normes de comportament professional
ACTITUDS I VALORS	
Concepció dels problemes com a oportunitats d'aprenentatge i creixement personal i social	Valoració de la planificació i l'organització com a quelcom positiu per la consecució de metes i objectius personals i socials
Respecte pels valors democràtics i per la sostenibilitat de l'entorn en la generació de solucions	Actitud determinada, resoluta i decidida en la presa de decisions i l'assumpció de riscos
Actitud oberta davant la pluralitat de perspectives que presenta una situació problema així com de les seves solucions	Respecte pels valors democràtics i per la sostenibilitat de l'entorn en la generació de solucions
Reconeixement de la importància social del desenvolupament d'idees emprenedores	Actitud oberta davant la pluralitat de perspectives que presenta una situació problema així com de les seves solucions
	Reconeixement de la tensió entre diferents punts de vista com una oportunitat de construcció de nous significats mitjançant el diàleg
	Reconeixement de les limitacions d'utilitzar models interpretatius o solucions simples a problemes de naturalesa complexa
	Reconeixement de la importància de l'aplicació dels principis de la ètica a l'empresa

Orientacions didàctiques del bloc 1

L'ensenyament dels recursos que configuren la competència emprenedora s'ha de situar en relació amb els coneixements i recursos propis dels diferents àmbits disciplinaris. Com a competència transversal, permet a l'alumne aprendre a resoldre problemes i a emprendre amb iniciativa propostes de millora del seu entorn, sobre qüestions autèntiques, en un marc interdisciplinari.

S'ha de facilitar la participació dels alumnes en el disseny d'activitats que permetin treballar cadascun dels recursos, especialment les habilitats i els procediments vinculats a les quatre dimensions de la competència. En aquest sentit, és important destacar la conveniència d'ensenyar aquests procediments des de la perspectiva del coneixement estratègic, és a dir, no com a tècniques o protocols rígids, sinó com a estratègies flexibles

que s'hauran de saber ajustar a les característiques i condicions de cada situació-problema i als objectius específics que es vulguin assolir.

Cal oferir als alumnes l'entorn i les possibilitats necessàries perquè experimentin la creativitat com una experiència col·lectiva que els situï en el camp de la innovació, i que els ajudi a desenvolupar una visió de futur, com un element indispensable perquè hi hagi la possibilitat de superació personal i col·lectiva. Ningú no pot trobar motivació per superar-se tenint en compte només la seva situació actual. Per tant, sense visió de futur no hi ha motivació, de la mateixa manera que sense motivació tampoc no hi ha possibilitat d'innovar, d'emprendre, d'assumir nous riscos. Tenir una visió de futur ens permet aventurar-nos a exercir el pensament creatiu i no simplement a respondre a les circumstàncies actuals.

El pensament creatiu ens guia cap a visions noves, enfocaments originals, perspectives diferents i noves maneres d'entendre i concebre les coses, i no és patrimoni dels artistes, sinó que concerneix totes les persones i tots els elements cognoscitius dels individus.

La creativitat implica un procés de formulació i verificació d'hipòtesis i de comunicació dels resultats, amb la qual cosa esdevé un procés investigador que es desplega dins mateix de l'individu. És bàsic desenvolupar l'originalitat i el respecte a la inventiva en totes les activitats que es produeixin en la situació educativa.

Finalment, és convenient recordar els beneficis de l'ús del diàleg i del treball en equip a l'hora d'adquirir els recursos vinculats a aquesta competència. A partir de la construcció d'una atmosfera de confiança i aprenentatge compartit, s'haurà de facilitar el diàleg a l'aula i la reflexió conjunta d'acord amb els diferents recursos, de manera que es puguin alinear amb la diversitat de necessitats, interessos i motivacions del grup classe i l'alumne els pugui explicitar. Així mateix, s'haurà de fomentar la participació de l'alumne en la cerca de relacions amb els coneixements i aprenentatges de les altres disciplines. Tal com s'ha esmentat a l'apartat d'orientacions generals, en aquest punt és determinant ensenyar els alumnes a respectar i escoltar el punt de vista de l'altre, a comprendre i valorar la riquesa de la diversitat de perspectives, i a integrar altres veus i significats en l'ús dels diferents recursos per resoldre problemes.

Bloc 2. Com aprenem?

En aquest bloc de recursos se selecciona un conjunt de factors que influeixen en l'aprenentatge, com per exemple el benestar físic, mental i social, per estar en condicions òptimes i aconseguir el màxim rendiment dels esforços destinats a aprendre. A més d'aquests factors, hi ha una selecció de recursos relacionats amb l'autoconeixement i amb la motivació que ajuden a treballar els processos metacognitius i, en conseqüència, la regulació de l'aprenentatge.

Per altra banda, trobem un conjunt de recursos relacionats amb les eines i tècniques d'aprenentatge i d'organització de la informació. L'alumne ha d'aprendre a triar i utilitzar les que s'adaptin millor al tipus d'informació, a la situació i al seu estil d'aprenentatge.

Una altra selecció de recursos d'aquest bloc són els que s'associen a la predisposició i a la mentalitat oberta per aprendre. Alguns, com la curiositat per aprendre, són de caràcter més individual; en canvi, altres, com el respecte pels diferents ritmes de treball o l'acceptació de la crítica, són més propis dels processos d'aprenentatge compartits. Tots els recursos d'aquest bloc ajuden a prendre consciència dels processos d'aprenentatge i a gestionar-los.

Bloc 2. Com aprenem?

1r CICLE	2n CICLE
FETS I CONCEPTES	
En relació amb què es vol aprendre	
Motivacions, reptes, interessos i necessitats d'aprenentatge, projectes personals d'aprenentatge	Motivacions, reptes, interessos i necessitats d'aprenentatge, projectes autònoms personals
En relació amb com es vol aprendre	
Autoconcepte i atribucions positives vers l'aprenentatge Autoconeixement de les capacitats, coneixements previs, motivacions, mancances, estils d'aprenentatge propis, etc.	Autoconcepte i atribucions positives vers l'aprenentatge Autoconeixement de les capacitats, coneixements previs, motivacions, mancances, estils d'aprenentatge propis, etc.
Factors que influeixen en l'aprenentatge Benestar físic, emocional i social Condicions fisiològiques (<i>descans, alimentació, etc.</i>) Condicions ambientals (<i>llum, acústica dels espais, ventilació, temperatura, etc.</i>) Durada de la concentració i atenció Ritmes d'aprenentatge	Factors que influeixen en l'aprenentatge Benestar físic, emocional i social Condicions fisiològiques (<i>descans, alimentació, etc.</i>) Condicions d'ambient (<i>llum, acústica dels espais, ventilació, temperatura, etc.</i>) Ritmes d'aprenentatge
Eines i tècniques d'aprenentatge Tècniques mnemotècniques (memòria visual, auditiva, seqüències i textos) Tècniques d'ordenació, recollida de la informació (esquema, síntesi, mapa conceptual, etc.) Tècniques d'atenció i concentració Eines i tècniques de planificació (agenda, llista de tasques, bases d'orientació, grafos, etc.)	Eines i tècniques d'aprenentatge Tècniques mnemotècniques (memòria visual, auditiva, seqüències i textos) Tècniques d'ordenació, recollida i anàlisi crítica de la informació (esquema, síntesi, mapa conceptual, recensions, ressenyes, portafolis etc.) Tècniques d'atenció i concentració Eines i tècniques de planificació (agenda, llista de tasques, bases d'orientació, grafos, etc.)
Aprenentatge individual i en grup Rols en el treball individual i en grup Disposició dels espais Aprenentatge individual, col·laboratiu i cooperatiu (estils	Aprenentatge individual i en grup Rols en el treball individual i en grup

d'aprenentatge)

Disposició dels espais

Aprenentatge individual, col·laboratiu i cooperatiu (*estils d'aprenentatge*)**PROCEDIMENTS****En relació amb què es vol aprendre****Plantejament de projectes d'aprenentatge personals (amb el suport del docent)****Planificació del treball i formulació d'objectius d'aprenentatge individuals o en grup (amb el suport del docent)****Plantejament de projectes d'aprenentatge personals****Planificació del treball i formulació d'objectius d'aprenentatge individuals o en grup a curt, mitjà o llarg termini****En relació amb com aprendre****Autoconeixement**

Identificació de les necessitats d'aprenentatge i de les oportunitats d'aprenentatge

Gestió de les limitacions, necessitats i oportunitats d'aprenentatge

Establiment de criteris personals de valoració en la regulació del propi procés d'aprenentatge

Regulació i millora de l'aprenentatge a partir de l'heteroavaluació, l'autoavaluació i la coavaluació

Autoconeixement

Aprofundiment de les pròpies capacitats i habilitats

Gestió autònoma de les limitacions, necessitats i oportunitats d'aprenentatge

Establiment de criteris personals de valoració en la regulació del propi procés d'aprenentatge

Regulació i millora de l'aprenentatge a partir de l'heteroavaluació, l'autoavaluació i la coavaluació

Gestió autònoma dels aspectes físics, emocionals i socials que ajuden en l'aprenentatge (*salut emocional i hàbits socials, activitat física, prevenció d'imprevistos i distraccions, etc.*)**Organització del propi aprenentatge**

Anàlisi de situacions, demandes d'aprenentatge i/o alternatives de solucions

Cerca i selecció d'informació de fonts múltiples i diverses (*donades*) fent servir procediments i/o estratègies ajustades als objectius d'aprenentatge

Anàlisi crítica de la informació obtinguda i de les fonts amb el suport del docent

Recollida, organització i relació de la informació a partir de tècniques com l'esquema, el resum, el mapa conceptual, el mapa mental, el portafolis personal, els apunts, etc. (*amb el suport del docent*)Exploració d'informació, coneixements i idees previs d'una situació d'aprenentatge (*inferències*)

Ús de tècniques d'estudi ajustades a les característiques pròpies d'aprenentatge i a les situacions plantejades

Organització de les activitats i l'estudi mitjançant l'ús de tècniques de planificació (*calendari i agenda*)Treball en grup (*col·laboratiu o cooperatiu*) i individual en funció de la situació d'aprenentatge i l'objectiu d'aquesta**Organització del propi aprenentatge**

Utilització dels procediments i les estratègies que s'ajusten més bé a cada situació, demanda d'aprenentatge o alternativa de solució

Cerca i selecció d'informació de fonts múltiples i diverses donades o trobades per l'alumne, tenint en compte les diferents tasques demandades

Valoració crítica de la informació obtinguda (*segons criteris d'utilitat, ajust i fiabilitat*)Ús apropiat d'estratègies (per recordar, organitzar i revisar la informació) i/o adaptació d'aquestes a la millor manera d'aprendre (*segons les característiques personals i de grup*)Exploració d'informació, coneixements i idees previs d'una situació d'aprenentatge de manera autònoma (*inferències*)

Planificació i regulació autònoma de les activitats i de l'estudi segons les característiques pròpies d'aprenentatge i a les situacions plantejades

Gestió autònoma del temps, espai i recursos en diferents suports (*digitals i no digitals*) a l'hora de progressar en l'aprenentatgeTreball en grup (*col·laboratiu o cooperatiu*) i individual en funció de la situació d'aprenentatge i l'objectiu d'aquesta

Aplicació d'estratègies d'atenció, de concentració i de memorització

Eines i tècniques per aprendre

Adaptació i autoregulació del procés de treball en funció de la situació d'aprenentatge i de la demanda realitzada

Realització de processos de coavaluació amb elements objectius consensuats

Reflexió sobre els resultats del procés d'aprenentatge (*metacognició*)

Realització de transferències a altres situacions amb la guia dels

Eines i tècniques per aprendre

Adaptació i autoregulació autònoma i continuades del procés de treball en funció de la situació d'aprenentatge i de la demanda realitzada

Valoració autònoma de l'ús de les estratègies i dels procediments per aprendre

Realització de processos de coavaluació amb elements objectius consensuats

docents

Autoregulació continuada del procés de treball (*remediació*)

Reflexió sobre els resultats del procés d'aprenentatge i deducció de les possibles transferències a altres situacions

Tria d'objectius d'aprenentatge i selecció dels continguts necessaris

ACTITUDS I VALORS**En relació amb què i com aprendre****Coavaluació i aprenentatge en grup**

Implicació i compromís en la dinàmica del grup o equip de treball

Interès per ajudar els altres en la feina individual o col·lectiva

Valoració del treball en equip en la construcció del coneixement propi i compartit

Respecte pels diferents tipus i ritmes de treball i d'aprenentatge

Interès per aprendre i per saber aprofitar les oportunitats d'aprenentatge individuals i de grup

Autoconeixement

Valoració crítica de les pròpies capacitats, habilitats i limitacions

Acceptació de la crítica i l'autocrítica com a formes de superació i millora personal

Esforç, perseverança i constància en el desenvolupament i millora de les habilitats personals

Responsabilitat en l'assumpció de les conseqüències de les decisions i els actes propis

Presentar una actitud de millora vers la superació de les dificultats i limitacions

Davant de noves situacions d'aprenentatge

Mentalitat oberta davant els canvis i les noves situacions

Adaptació a les necessitats i característiques de cada context d'aprenentatge

Curiositat per cercar solucions creatives a situacions problema i a reptes d'aprenentatge

Reconeixement de l'acompliment de la feina (*pròpia i dels altres*)**Autoregulació**

Assumpció de riscos superant les pors al fracàs i a l'error

Acceptació de l'errada com a mecanisme d'aprenentatge i de superació personal

Actitud compromesa i crítica envers l'avaluació, la

coavaluació i l'autoavaluació

Valoració positiva dels propis avenços i fracassos i els dels altres

Coavaluació i aprenentatge en grup

Implicació i compromís en la dinàmica del grup o equip de treball

Interès per ajudar els altres en la feina individual o col·lectiva

Valoració del treball en equip en la construcció del coneixement propi i compartit

Respecte pels diferents tipus i ritmes de treball i d'aprenentatge

Interès per aprendre i per saber aprofitar les oportunitats d'aprenentatge individuals i de grup

Autoconeixement

Valoració crítica de les pròpies capacitats, habilitats i limitacions

Acceptació de la crítica i l'autocrítica com a formes de superació i millora personal

Esforç, perseverança i constància en el desenvolupament i la millora de les habilitats personals

Responsabilitat en l'assumpció de les conseqüències de les decisions i els actes propis

Presentar una actitud de millora vers la superació de les dificultats i limitacions

Davant de noves situacions d'aprenentatge

Mentalitat oberta davant els canvis i les noves situacions

Adaptació a les necessitats i característiques de cada context d'aprenentatge

Curiositat per cercar solucions creatives a situacions problema i a reptes d'aprenentatge

Reconeixement de l'acompliment de la feina (*pròpia i dels altres*)**Autoregulació**

Assumpció de riscos superant les pors al fracàs i a l'error

Acceptació de l'errada com a mecanisme d'aprenentatge i de superació personal

Actitud compromesa i crítica envers l'avaluació, la

coavaluació i l'autoavaluació

Valoració positiva dels propis avenços i fracassos i els dels altres

Orientacions didàctiques del bloc 2

Aprenem allò que ens interessa, que ens té captivats, que ens motiva i que ens és d'utilitat i a què atorguem un significat. Sobretot a segona ensenyança, el docent cedeix el control dels processos d'aprenentatge. En aquest cas, tot i que el modelatge i l'explicitació de les estratègies segueixen sent necessaris, haurà de ser l'alumnat qui, de manera autònoma, faci servir les estratègies que li siguin més eficaces. I el docent cal que estigui atent a la gestió dels processos d'aprenentatge que fa l'alumne.

El grau d'autonomia dels estudiants està íntimament relacionat amb la seva edat madurativa i, per tant, els docents sempre hauran de ser conscients de l'etapa de maduració en què es troba cada un dels seus alumnes per saber quina autonomia és capaç d'assumir. No obstant això, també hem de ser conscients que l'autonomia s'assoleix si es deixa exercir sense por al fracàs o a l'error. Com més autonomia demanem als nostres alumnes més autònoms seran. L'alumne, a la segona ensenyança, adquireix més seguretat en el control dels processos d'aprenentatge i, per tant, més autonomia.

Desenvolupar un autoconcepte d'aprenent positiu és cabdal per poder desenvolupar la competència transversal d'aprendre a aprendre. S'ha de superar la por al fracàs i l'alumnat ha de veure l'error com una oportunitat d'aprenentatge més que com una mancança de capacitats.

Només l'alumne que adopta una actitud activa davant l'aprenentatge (es planteja reptes, hi posa esforç, reconeix els progressos, etc.) desenvolupa un sentiment d'autoeficàcia, és a dir, experimenta que se'n surt, pren consciència que «controla la situació». Que ho aconsegueixi en un grau o un altre dependrà de molts factors: de la seva capacitat, de la magnitud de l'objectiu, de l'elecció de l'estratègia adequada, del temps de què disposi, etc. Ser-ne conscient permet triar entre diverses opcions, és a dir, esdevenir conductor del propi aprenentatge, la qual cosa té una incidència positiva en l'autoestima.

Així mateix, qui aprèn és l'alumne. I, per tant, només ell pot fer-se seves les activitats que els docents dissenyen, només ell pot convertir-les en aprenentatges. Ell és qui ha d'assumir un paper actiu i autònom en l'aprenentatge.

Crear un ambient segur i de confiança a l'aula implica veure els errors com una forma d'aprenentatge. Per tant, el docent haurà de saber identificar, en cada cas, quan ha de donar aquest ajut, de quina manera i si ha de ser ell qui l'ha de donar o pot delegar-ho en altres alumnes. Saber aprofitar els diferents ritmes d'aprenentatge potenciant el treball en equip implica conèixer els altres i donar-se a conèixer, escoltar els arguments dels altres i defensar els propis, participar en la presa de decisions col·laborativa, contribuir amb el propi esforç, ajudar els altres components de l'equip, aprendre a ensenyar als altres, aprendre dels altres, etc.

A segona ensenyança, els rols del treball en equip ja haurien d'estar assumits per tot l'alumnat i, en aquest cas, el docent ha de potenciar l'autonomia en les decisions preses per l'equip (el repartiment de rols en funció de les característiques individuals, la previsió i les formes de resoldre els possibles conflictes, l'establiment d'objectius d'aprenentatge que cal assolir i el compromís de tots els membres per aconseguir-los).

Moltes són les metodologies que ens poden ajudar: el treball cooperatiu, el treball per projectes, els grups flexibles, els treballs de recerca, els tallers, els debats, les exposicions, etc. Aquestes metodologies ens han de permetre proposar situacions complexes en les quals sigui necessari que l'alumne s'aturi a pensar, i que no es puguin resoldre d'una manera mecànica i repetitiva, sinó que l'impulsin a crear, imaginar i posar en joc tots els continguts i les tècniques que l'han d'ajudar a resoldre la problemàtica plantejada.

Hem de tenir present que el punt de partida de tota activitat plantejada a classe haurà de ser una bona pregunta que motivi l'interès i les ganes de saber més de tot l'alumnat. Les bones preguntes estan formulades de manera prou oberta per possibilitar el desenvolupament del pensament creatiu (cal evitar preguntes tancades amb respostes de l'estil "sí/no", "verdader/fals" o que es puguin respondre amb una sola dada o paraula); es formulen de forma contextualitzada i tenen sentit amb els continguts d'aprenentatge als quals fan referència; tenen un objectiu concret i són clares i precises; han de partir dels interessos de l'alumnat i han de ser motivadores; i han de tenir diferent nivell de complexitat cognitiva perquè tot l'alumnat tingui oportunitat de respondre-hi en funció de les seves capacitats i tots se sentin inclosos en la resolució de la demanda d'aprenentatge.

Les bones preguntes ajuden a desenvolupar la reflexió i el pensament crític. Per tant, els docents han de programar activitats de reflexió en què els alumnes planifiquin els seus objectius d'aprenentatge i anticipin els continguts que han d'aprendre.

Pel que fa als mètodes i les eines d'aprenentatge, cal que l'alumne s'acostumi a planificar les actuacions que ha de dur a terme, que prevegi el temps i els materials que ha de necessitar, que comprovi el ritme d'avenç, que reculli els punts foscos o els dubtes, etc. Es tracta d'un procés obert, subjecte a canvis i a variacions, que s'hauran d'introduir quan les dades indiquin que l'aprenentatge no avança pel camí previst. La reflexió sobre el propi aprenentatge (metacognició) afavoreix que l'alumne n'assumeixi, progressivament, el control. Aquesta reflexió per part de l'alumnat ha de ser constant i en totes les accions: la planificació, l'execució i la revisió de les actuacions, ja que és el que els ha de permetre anar ajustant i escollint en cada moment les estratègies més adients per aconseguir els objectius d'aprenentatge plantejats. Evidentment, en finalitzar les activitats, el docent sempre ha de trobar l'espai i el temps perquè, ja sigui individualment o en grup, aquestes reflexions es posin en comú i es facin evidents als alumnes.

Una de les maneres que l'alumnat sigui conscient del que sap i del que cal aprendre és potenciar l'aprenentatge entre iguals: tutoria entre iguals, exposicions individuals o en grups reduïts, etc., en què l'alumne hagi d'explicar a altres allò que ha après, inclús adoptant el rol de mestre. Quan a un alumne se li planteja el repte d'explicar el que ha après als altres (sigui de forma individual o grupal), és quan veritablement se'l fa conscient dels aprenentatges efectuats i de si els ha assolit satisfactòriament o si presenta mancances en alguns dels continguts.

Una de les eines més potents per promoure aquesta competència és el dossier d'aprenentatge o portafolis. Aquest dossier permet a l'alumnat valorar el seu avenç, recollir les evidències de l'aprenentatge (bases d'orientacions, continguts, etc.) i recuperar, organitzar i gestionar la informació en aprenentatges posteriors.

Bloc 3. Quin som? I com ens relacionem amb els altres?

Aquest bloc s'articula entorn de tres àmbits bàsics en l'educació per a una ciutadania democràtica, de manera que es pretén que l'alumnat de la segona ensenyança: desenvolupi la seva consciència històrica, és a dir, que construeixi la seva historicitat, que se senti protagonista de la història i relacioni passat-present i futur (la memòria i la temporalitat històrica); construeixi les seves identitats personals, socials, polítiques, culturals, ideològiques, etc., tot respectant les identitats de les altres persones i, en conseqüència, la diversitat i l'alteritat com a característiques fonamentals de la realitat i del pluralisme democràtic; identifiqui, valori i defensi els aspectes materials i immaterials del patrimoni cultural i artístic, com a elements de continuïtat amb el passat i amb el futur d'un territori i d'una societat.

Bloc 3. Quin som? I com ens relacionem amb els altres?

1r CICLE	2n CICLE
FETS I CONCEPTES	
La gestió emocional	
La consciència emocional	La consciència emocional
La regulació emocional	La regulació emocional
L'expressió emocional	La interacció entre l'emoció, el pensament i el comportament
El benestar personal i col·lectiu	El benestar subjectiu i la felicitat
L'autonomia personal i l'Autoestima	
L'autoconcepte i la gestió de l'èxit i el fracàs	El coneixement i la comprensió crítica d'un mateix i dels altres
La identitat personal i els rols	L'autorealització i l'autoestima
L'autorealització (<i>qui vull ser en un futur com a persona i com ho aconseguiré</i>)	Les senyes d'identitat personals i col·lectives
La responsabilitat (<i>l'adquisició de compromisos</i>)	La diversitat i la pluralitat
	Els prejudicis i els estereotips en els rols de gènere
Treball cooperatiu	
El treball cooperatiu i el treball col·laboratiu	El treball cooperatiu i el treball col·laboratiu
Les habilitats socials necessàries per a la convivència	El comportament prosocial
La comunicació assertiva	L'escolta activa, l'empatia i la comunicació assertiva
Convivre en democràcia	
El coneixement i la comprensió crítica del món	La llibertat d'expressió i d'acció i els seus límits
Les diferents cultures i maneres de viure en societat i en harmonia amb l'entorn	Les implicacions ètiques de les situacions, els esdeveniments o les problemàtiques
La dignitat inherent a tots els éssers vius	La interdependència de la comunitat i l'impacte de les decisions personals i col·lectives en diferents àmbits
Les normes de convivència a l'escola i les normes de la vida en societat	La participació ciutadana
Els drets humans i els valors democràtics	

El conflicte			
La negociació		El desacord i el conflicte	
La mediació		Mètodes per a resoldre conflictes	
		Tàctiques per a gestionar el conflicte de manera eficaç	
PROCEDIMENTS			
Gestió de les emocions			
Presade consciència de les pròpies emocions		Interiorització i automatització del reconeixement i de la comprensió de les emocions pròpies i alienes	
Definició de les emocions		Identificació de la relació entre l'emoció, el pensament i el comportament	
Presade consciència de les emocions de la resta de persones		Responsabilització de l'impacte de les nostres emocions i accions en els altres	
Expressió de les emocions		Pràctica de la relaxació per regular la intensitat de l'emoció	
Dilació de les recompenses immediates		Pràctica d'estratègies per crear emocions positives	
Expressió d'emocions de manera adequada		Construcció d'una visió positiva de les situacions i les experiències	
Estratègies per gestionar l'enuig i l'agressivitat		Exercitació de tècniques de meditació	
Resposta a situacions creades per emocions intenses		Pràctica d'un pla d'acció per aconseguir objectius	
Construcció del benestar personal i grupal			
Vivència conscient de l'aquí i l'ara			
Desenvolupament de l'autonomia personal i l'autoestima			
Desenvolupament de l'autonomia personal i l'autoestima		Desenvolupament de l'autonomia personal i l'autoestima	
Aprofundiment de la identificació de les nostres fortesales i els talents		Construcció de la pròpia identitat	
Cerca de sentit al que fem		Pràctica d'estratègies per valorar-nos a nosaltres mateixos	
Identificació i gestió dels pensaments que ens generen malestar		Presade consciència de les decisions i responsabilitats pròpies	
Estratègies per a demanar ajuda i per saber dir no		Saber dir que no davant qualsevol situació que no es desitgi fer	
Treball cooperatiu			
Treball cooperatiu		Treball cooperatiu	
Relació respectuosa amb els altres		Comprensió empàtica dels altres	
Consens dels valors del grup col·laboratiu		Elaboració consensuada de les normes del grup i dels límits	
Pràctica de l'acceptació dels altres		Expressió assertiva de les pròpies emocions i opinions	
Escolta activa dels altres sense prejudicis		Tècniques de comportament assertiu (el banc de boira, la tècnica d'ignorar, la tècnica de l'acord assertiu, la tècnica de la pregunta assertiva)	
Regulació del comportament considerant l'altre		Eines digitals 2.0 de treball col·laboratiu (repositoris, pads, mapes col·laboratius, gestió col·laborativa, etc.)	
Tècniques de comportament assertiu (la tècnica del disc trencat, l'ajornament assertiu, la tècnica per processar el canvi, la tècnica de la pregunta assertiva)		Gestió dels recursos i suports necessaris en la consecució dels objectius de grup	
Estratègies d'aprenentatge cooperatiu: establiment d'objectius conjunts i metes individuals, elaboració d'un pla d'acció i elaboració de conclusions			

Conviure en democràcia	
Deliberació a partir d'arguments raonats i raonables i contraarguments sobre situacions, qüestions o problemes	Denúncia de les situacions injustes i de les exclusions
Escolta activa i crítica de les perspectives i expressions dels altres	Expressió d'opinions i judicis de forma assertiva mitjançant la conversa, la discussió i el debat
Relat i narració de les diferents visions globals sobre el món, les formes de vida i les qüestions controvertides	Contrarelatats d'expressions i de discursos, d'actes i delictes d'odi
Presa de decisions individuals i col·lectives, cerca de solucions conjunts a partir de la trobada de punts en comú, i defensa dels acords presos	Argumentació de les pròpies motivacions, posicions i interessos amb confiança i sense agressivitat
Implicació i compromís en projectes individuals i col·lectius i en els afers comuns	Definició conjunta dels compromisos adquirits
	Adquisició de compromisos i desenvolupament d'accions per a la consecució d'aquests
	Planificació, organització i execució d'iniciatives o accions ciutadanes
Gestió del conflicte	
Anticipació del comportament dels altres per evitar conflictes	Identificació, anàlisi i valoració de les causes d'un conflicte
Gestió dialogada i resolució pacífica de conflictes	Aplicació de tècniques de mediació i negociació
Mediació entre iguals en un conflicte o dissensió	Negociació en els conflictes
Aplicació de tècniques de mediació	Consens de les accions reparadores
	
ACTITUDS I VALORS	
Motivació per l'autoconeixement	Acceptació de la pròpia personalitat i identitat
Acceptació de les pròpies emocions i de la pròpia concepció de si mateix	Acceptació del propi cos
Interès en la regulació del propi comportament	Acceptació de la pròpia identitat sexual i respecte vers la dels altres
Valoració de les pròpies fortaleeses i talents	Acceptació de la vulnerabilitat dels éssers humans com un valor positiu
Responsabilitat en el propi creixement com a persona	Respecte per l'expressió de les emocions i els sentiments dels altres
Respecte per un comportament saludable, propi i aliè	Desenvolupament de comportaments segurs, saludables i ètics
Motivació per a la superació de les pròpies debilitats i per a la millora de les fortaleeses	Compromís a mantenir unes relacions afectives i de confiança amb tot el grup
	

Orientacions didàctiques del bloc 3

El plantejament metodològic d'aquesta competència ha de ser eminentment pràctic (dinàmiques de grup, autoreflexió, raó dialògica, jocs, relaxació, atenció plena, etc.), a fi d'adquirir un millor coneixement de les pròpies emocions, identificar les emocions dels altres, denominar les emocions correctament, desenvolupar l'habilitat per regular les pròpies emocions, pujar el llinar de tolerància a la frustració, prevenir els efectes nocius de les emocions negatives, generar-ne de positives, desenvolupar l'habilitat d'automotivar-se o aprendre a fluir.

Establir relacions positives amb un mateix i amb els altres vol dir aprendre a jugar l'interès individual i el col·lectiu. És inevitable, doncs, que un dels primers aspectes que cal tractar sigui la necessitat de fomentar l'autoconeixement i la regulació emocional. L'aula i, per extensió, l'escola (i la societat) han d'esdevenir espais segurs i confiats on es pugui parlar obertament, verbalitzar el que se sent i es pensa.

No obstant això, un principi bàsic que cal tenir en compte és que ningú no s'ha de veure obligat a exposar les seves intimitats si no ho desitja. En cap moment s'ha de violentar cap alumne sobre aspectes emocionals; és

necessari plantejar les activitats amb molta cura i sensibilitat i, preferiblement, tractar situacions referides a terceres persones. Només quan s'hagi creat un clima de confiança mútua es podrà convidar l'alumnat que ho desitgi perquè exposi voluntàriament experiències personals de caràcter emocional.

Cal proporcionar eines a cada alumne que l'ajudin a conèixer-se a si mateix, a ser conscient de les pròpies reaccions, emocions i vida interior. Això suposa l'accés a la pròpia vida emocional, als propis sentiments, a la capacitat de discriminar entre emocions concretes, posar-los una etiqueta i recórrer-hi com a mitjà per interpretar i orientar la pròpia conducta. D'altra banda, és adient ajudar l'alumne a plantejar-se metes personals i a analitzar les pròpies habilitats i capacitats personals per generar un autoconcepte realista.

Per altra banda, el docent i, en general, la comunitat educativa esdevenen sovint un model per a l'alumne. Mostrar actituds personals valuoses com l'autenticitat en les relacions, la coherència a l'hora d'actuar i la tolerància davant d'opcions, valors, punts de vista i veus diferents exerceix una influència significativa en l'alumne.

El conflicte és ineludible i consubstancial amb les interaccions humanes. És per aquest motiu que és important intervenir en els seus primers estadis i fer del conflicte quelcom constructiu.

És crític facilitar a l'alumnat estratègies interpersonals d'empatia i de consciència de grup i fomentar els sentiments d'estima cap a altres éssers humans i la disposició per ajudar els altres a superar reptes i problemes.

Per fer-ho, cal deixar espais per cohesionar els grups, no només entre els mateixos alumnes, sinó també entre els membres de la comunitat educativa. Hem d'afavorir una comunicació efectiva i afectiva que consideri els diferents canals de comunicació verbals i no verbals, ensenyant a dialogar i escoltar de forma activa i empàtica i creant un clima propici per al diàleg interpersonal. Les decisions han de ser consensuades de forma igualitària i participativa. Això suposa que el docent ha de cedir parcel·les de responsabilitat i facilitar espais i moments de decisió tant dins de l'aula com al mateix centre.

El centre educatiu ha de trobar maneres que permetin a l'alumnat desenvolupar una actitud de participació col·laborativa, orientada a posar en marxa accions que ajudin a fomentar el benestar individual i col·lectiu, i saber-se responsabilitzar progressivament de les accions o tasques pactades. És necessari promoure que l'alumne conegui les normes de conducta i els costums del seu entorn més immediat per poder analitzar-los, interioritzar-los i posar-los en funcionament. A més a més, cal fomentar el compromís de defensa i foment de l'equitat, la llibertat i la justícia, que són els pilars clau de la vida en democràcia, i formen part del benestar col·lectiu. L'alumnat, de manera progressiva, hauria de mostrar interès a col·laborar, aportant idees i fent accions en benefici de la col·lectivitat que requereixin un compromís social.

Per una banda, és important que l'alumne aprengui a acceptar i respectar les diferències i a viure d'acord amb unes normes de convivència consensuades i amb unes referències ètiques de conducta d'acord amb els drets humans i els valors democràtics. Així, l'alumne assumeix i defensa els seus drets i deures i adquireix un compromís individual i col·lectiu per fer del centre un espai més obert, just i equitatiu.

Per altra banda, també és rellevant que l'alumne desenvolupi les destreses necessàries per analitzar les seves experiències personals i de la comunitat i reflexionar i posicionar-se sobre aquestes experiències, i que també desenvolupi un esperit crític envers les injustícies, els problemes i les desigualtats del seu entorn.

Bloc 4. Com comuniquem?

El bloc 4 ofereix els recursos necessaris per dur a terme una comunicació efectiva i assertiva en qualsevol situació i context comunicatiu. Alhora, també ofereix les eines i els mecanismes necessaris perquè l'alumne pugui detectar possibles derives en el si de la comunicació i, posteriorment, ser capaç de reajustar i adequar la seva intervenció.

Així, hi podem trobar recursos que fan referència als diferents tipus de llenguatges, suports i formats que cal emprar i adequar en el tractament i la transmissió de la informació, les finalitats i intencions presents en qualsevol acte comunicatiu o les estratègies comunicatives i els recursos discursius imprescindibles per poder comprendre o emetre qualsevol tipus de comunicació.

En aquest sentit, el bloc s'estructura tenint en compte les tres accions que es desprenen de la comunicació i que implica el fet de comunicar: la recepció, l'expressió i la interacció. Alhora, també es retroben recursos procedimentals propis de la planificació, ja que es considera que aquest és un punt bàsic en el procés comunicatiu que, tot i no ser finalista, cal treballar. S'afegeixen, també, procediments referents a la producció, com a pas previ i necessari a l'expressió d'idees, emocions i informacions.

Finalment, si entenem que la bona comunicació és la que té en compte l'altre, també es troben en aquest bloc recursos relacionats amb l'assertivitat, l'empatia, l'escolta activa, el respecte envers les opinions dels altres i l'actitud crítica i reflexiva davant les informacions rebudes, entre altres aspectes.

Bloc 4. Com comuniquem?

1r CICLE	2n CICLE
FETS I CONCEPTES	
L'esquema comunicatiu atenent a la diversitat de suports i canals Els agents, presencials o virtuals, a temps real o en diferit Convencions pròpies dels diferents tipus de llenguatges (oral, escrit, icònic, audiovisual, numèric, musical, visual, no verbal, etc.) Convencions pròpies digitals i analògiques dels diferents tipus de suport o canal La identitat digital: Visibilitat, reputació, privacitat Eines digitals: (de consulta avançada, producció i revisió de textos) de transformació del coneixement i la informació Els sistemes de comunicació digitals (correus, programaris diversos de missatgeria instantània, videoconferències, etc.) L'alfabetització trans mèdia en la recepció, l'expressió i la interacció (conjunt d' habilitats, pràctiques, valors, sensibilitats i estratègies d'aprenentatge i d'intercanvi desenvolupades i aplicades en el context de les noves cultures col·laboratives) La narrativa trans mèdia	L'esquema comunicatiu atenent a la diversitat de suports i canals Els agents, presencials o virtuals, a temps real o en diferit Convencions pròpies digitals i analògiques dels diferents tipus de suport o canal La identitat digital: Visibilitat, reputació, privacitat L'alfabetització trans mèdia en la recepció, l'expressió i la interacció La narrativa trans mèdia

PROCEDIMENTS

En relació amb l'àmbit de la recepció

Comprensió de textos i produccions multimodals

Ús d'estratègies lectores adequades per a qualsevol tipus de missatge per inferir el sentit global dels textos

Resum i extracció de les conclusions més rellevants d'un missatge (a partir de textos orals, escrits i audiovisuals, continus o discontinus)

Ús d'algunes eines digitals o analògiques en l'organització i la construcció del coneixement

Ús de diferents llenguatges en la comprensió i integració dels missatges

Gestió i preservació de la privacitat pública i aliena en l'ús de les eines digitals

Ús de diversos codis i suports (gràfics, infografia, taules, etc.)

Comprensió de textos i produccions multimodals diverses, procedents de fonts digitals i mitjans de comunicació

Ús funcional de les eines digitals en la recepció de tot tipus de missatges

Síntesi i representació (en el format textual oportú) d'informacions provinents de diversitat de documents orals, escrits o hipertextuals o hipermèdia, a través de gràfics o fitxes, taules, etc.

Aplicació d'estratègies diverses per comprendre, inferir i interpretar tant el sentit global com l'específic dels textos

Combinació de diverses eines digitals i analògiques en l'organització i la construcció del coneixement

Difusió compartida de la informació seleccionada i analitzada

Comprensió, integració i modificació en altres llenguatges dels missatges

Gestió i preservació de la privacitat personal i aliena en l'ús de les eines digitals

Síntesi i explicació objectiva de la informació provinent de documents, a través de diversos codis i suports: gràfics, infografies, taules, etc.

En relació amb l'àmbit de l'expressió

Exposició d'idees sobre què expressem i com i quan comuniquem idees, emocions, informacions, missatges i experiències atenent el context

Planificació de la producció atenent l'esquema comunicatiu

Ús de diversos llenguatges en la planificació i la producció comunicativa

Elaboració de composicions i produccions verbals, gràfiques, icòniques, sonores, audiovisuals, amb preparació prèvia, atenent la intenció comunicativa

Revisió prèvia de les composicions i produccions atenent l'esquema comunicatiu

Creació i transformació de continguts i de formats

Expressió i comunicació utilitzant diversos suports i canals disponibles

Ús de les funcions d'un entorn virtual d'ensenyament-aprenentatge

Publicació de notícies, idees, treballs o altres produccions en entorns virtuals

Ús de llenguatges de contingut creatiu i personal

Síntesi i comunicació dels aprenentatges treballats

En relació amb l'àmbit de l'expressió i la interacció

En relació amb l'àmbit de l'expressió i la interacció

Exposició d'idees sobre què expressem i com i quan comuniquem idees, emocions, informacions, missatges, experiències, atenent el context

Planificació de la producció atenent l'esquema comunicatiu i procurant que sigui representativa de continguts o bé d'idees, emocions i experiències

Justificació de l'elecció dels elements multimodals emprats en la planificació prèvia i en la producció final

Combinació de diversos llenguatges en la planificació i elaboració d'una producció comunicativa

Elaboració de composicions i produccions verbals, gràfiques, icòniques, sonores, audiovisuals, amb preparació prèvia, atenent la intenció comunicativa

Revisió prèvia de les composicions i produccions, atenent l'esquema comunicatiu

Creació i transformació de continguts i de formats

Expressió i comunicació a través de la combinació justificada de llenguatges utilitzant diversos suports i canals disponibles

Ús de les funcions d'un entorn virtual d'ensenyament-aprenentatge

Publicació de notícies, idees, treballs i altres produccions en entorns virtuals

Ús de llenguatges de contingut creatiu i personal

Síntesi i comunicació dels aprenentatges treballats

En relació amb l'àmbit de la interacció

Creació d'espais comunicatius físics o virtuals en suports diversos

Elaboració col·lectiva de textos diversos fruit de les informacions rebudes i contrastades a l'aula o de la xarxa

Argumentació de les idees, els motius i els continguts formals de les exposicions i presentacions a través de qualsevol tipus

de suport i mitjà de comunicació

Interacció contrastada de les pròpies produccions amb d'altres participants presencials o virtuals en temps real o en diferit

Participació en l'elaboració i la publicació de suports a l'abast

ACTITUDS I VALORS

Respecte i compromís davant dels rols atorgats

Implicació en la planificació del contingut de la producció de documents

Actitud crítica i responsable en l'ús de les TIC i els entorns digitals, atenent aspectes ètics i de seguretat, sostenibilitat i identitat digital

Reconeixement de l'autoria i de les fonts originals en l'ús i la transformació de qualsevol informació o material

Iniciativa en l'organització, la planificació i l'elaboració d'activitats i projectes diversos a l'escola i a l'entorn proper

Actitud creativa i respectuosa dels diversos llenguatges seguint els principis ètics de convivència (prejudicis racistes, sexistes, etc.) dins i fora del context escolar

Actitud respectuosa, responsable i objectiva a l'hora de rebre les diferències d'opinió amb els altres

Actitud crítica en la selecció i adequació dels codis i els canals comunicatius

Perseverança en el treball de les capacitats implicades en la recepció, la producció i la interacció

Valor de l'adequació i la funcionalitat del llenguatge, dels canals i els codis en funció de la intenció comunicativa

Valoració del sentit crític a l'hora de distribuir els rols en el grup atenent a les habilitats de tots els participants

Respecte i compromís davant dels rols atorgats

Implicació en la planificació del contingut de la producció de documents

Actitud crítica i responsable en l'ús de les TIC i els entorns digitals, atenent aspectes ètics i de seguretat, sostenibilitat i identitat digital

Reconeixement de l'autoria i de les fonts originals en l'ús i la transformació de qualsevol informació o material

Responsabilitat i constància en la participació i elaboració de produccions presencials i en entorns virtuals

Iniciativa en l'organització, la planificació i l'elaboració d'activitats i projectes diversos a l'escola i a l'entorn proper

Actitud creativa i respectuosa dels diversos llenguatges seguint els principis ètics de convivència (prejudicis racistes, sexistes, etc.) dins i fora del context escolar

Actitud respectuosa, responsable i objectiva a l'hora de rebre les diferències d'opinió amb els altres

Valoració crítica i objectiva en la recepció i producció d'informacions i continguts

Actitud crítica en la selecció i adequació dels codis i els canals comunicatius

Perseverança en el treball de les capacitats implicades en la recepció, la producció i la interacció

Valor de l'adequació i funcionalitat del llenguatge, els canals i els codis en funció de la intenció comunicativa

Orientacions didàctiques del bloc 4

Els recursos que es proposen en aquest bloc s'han de mobilitzar en les diferents situacions comunicatives: interpretació, expressió i interacció.

Pel que fa als recursos relacionats amb els diferents llenguatges, suports i formats, cal que els alumnes vegin la riquesa d'emprar-los en múltiples combinacions. Tot i així, és important que els utilitzin amb mesura i de manera proporcionada, tenint sempre present el context, la finalitat i la intenció comunicativa. També, cal que tant professors com alumnes adoptin una actitud creativa, surtin de la zona de confort i mostrin una actitud oberta envers les diferents maneres de comunicar.

Així mateix, també cal que els alumnes preguin consciència del valor que comporta l'ús dels elements discursius a l'hora de comunicar-se, sobretot en l'expressió i la interacció. Es pot fer un bon ús dels llenguatges, suports i formats, però si els gestos o la posició corporal no acompanyen, o bé si el vocabulari emprat no s'adequa, entre altres elements, la comunicació no serà del tot efectiva. Per tant, cal buscar l'equilibri entre tots aquests recursos. A més, el coneixement, l'exercitació (assajos) i, en conseqüència, el domini d'aquests elements discursius faran que, davant d'imprevistos en la interacció, l'alumne se senti més segur.

És en la interacció, sobretot, on caldrà tenir cura dels recursos centrats en les actituds empàtiques, respectant les opinions dels altres i els diferents punts vista, però també tenint cura dels principis de conversa, essencials per dur a terme una comunicació ordenada, entenedora i eficaç.

En definitiva, la comunicació serà efectiva si l'alumne pren consciència del seu rol actiu en tot acte comunicatiu i posa en pràctica els diferents recursos de forma reflexiva i constant per millorar la seva cultura comunicativa.

BOPA

Butlletí Oficial del
Principat d'Andorra

Núm. 90

27 de juliol del 2022

52/62

Quadres de síntesi

Quadre de síntesi de la C1

Críteris d'avaluació

CA1. Proactivitat

CA2. Creativitat

CA3. Sentit crític

Expectatives de final de 1r cicle

L'anàlisi de l'entorn per identificar-ne necessitats, problemes o oportunitats és el cor d'aquesta competència. Es persegueix una obertura dels alumnes a l'entorn per reconèixer-ne les oportunitats i interactuar-hi amb la voluntat de cooperar i millorar-lo amb una visió emprenedora, tant pel que fa a la dimensió individual com pel que fa a la dimensió col·lectiva o social. En aquest cicle, l'obertura està guiada pel docent i pel mateix centre, i facilita que agents de l'entorn participin en activitats escolars.

CA1. Proactivitat

En finalitzar el primer cicle de segona ensenyança, l'alumne emprèn projectes per millorar el que l'envolta quan analitza de manera proactiva l'entorn proper plantejat a l'aula i reconeix les problemàtiques que afecten el seu entorn personal (proper a les problemàtiques treballades en les diferents àrees) i identifica les possibles causes i les conseqüències, bé per deducció, bé per un procés de recerca guiada. A més a més, l'alumne determina les característiques i descriu el context (social, històric, geogràfic, ambiental, cultural) del problema i els condicionants interns (debilitats, fortaleces) de la situació-problema.

CA2. Creativitat

L'alumne emprèn projectes per millorar l'entorn amb creativitat quan genera amb fluïdesa en un context de treball en equip un nombre elevat d'idees, solucions o propostes en relació amb la problemàtica, necessitat o oportunitat. Així mateix, aborda propostes o solucions des de diferents angles o perspectives (amb una pauta facilitada per a cada context) amb flexibilitat, i pot establir relacions senzilles entre diferents àmbits de coneixement sota el guiatge del docent. Finalment, l'alumne proposa amb originalitat i atreviment solucions o idees úniques, noves i innovadores que donin resposta a la problemàtica, necessitat o oportunitat.

CA3. Sentit crític

El docent facilita un esquema o una pauta del pla d'acció. L'alumne detalla de manera crítica el cost de cada solució per descartar-ne les poc realistes; estableix també quins recursos (econòmics, humans, materials...) seran necessaris per dur a terme la proposta i, en darrer terme, identifica per a cadascuna de les alternatives o solucions plantejades al projecte les possibles conseqüències i riscos per seleccionar la millor proposta.

Finalment, l'alumne explica amb sentit crític el seu pla d'acció (què, quan, com es durà a terme cada activitat) seguint les pautes que se li faciliten, fixa accions concretes per executar les solucions proposades, temporitza la durada de les accions i analitza el grau de transformació de l'entorn tenint en compte els valors ètics i democràtics i els principis de sostenibilitat.

Expectatives de final de 2n cicle

L'anàlisi de l'entorn per identificar-ne necessitats, problemes o oportunitats és el cor d'aquesta competència. Es persegueix una obertura dels alumnes a l'entorn per reconèixer-ne les oportunitats i interactuar-hi amb la voluntat de cooperar i millorar-lo amb una visió emprenedora i enriquidora, tant pel que fa a la dimensió individual com pel que fa a la dimensió col·lectiva o social.

CA1. Proactivitat

En finalitzar la segona ensenyança, l'alumne emprèn projectes per millorar el que l'envolta quan es fa preguntes i analitza de manera proactiva l'entorn i reconeix les problemàtiques, necessitats o oportunitats que afecten el seu entorn personal i social, i identifica totes les possibles causes i conseqüències d'aquests problemes. A més a més, l'alumne determina les característiques, els paràmetres i les variables d'aquesta problemàtica, i descriu i relaciona el context (institucional, social, històric, geogràfic, ambiental, cultural) del problema i els condicionants (debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats) de la situació-problema.

CA2. Creativitat

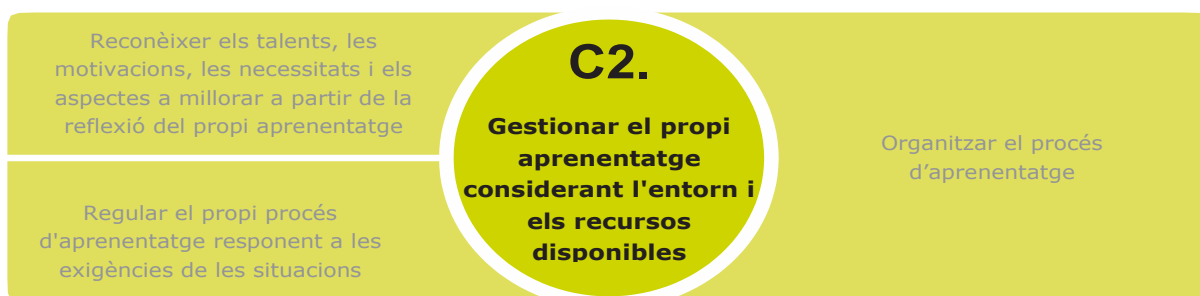
L'alumne emprèn projectes per millorar l'entorn amb creativitat quan genera amb fluïdesa un nombre elevat d'idees, solucions o propostes en relació amb la problemàtica, necessitat o oportunitat. Així mateix, aborda les propostes o les solucions des de diferents angles o perspectives amb creativitat i estableix relacions entre diferents idees, encara que siguin d'àmbits diferents. Finalment, els alumnes proposen solucions amb creativitat quan suggereixen amb originalitat i atreviment solucions o idees úniques, noves i innovadores que donen resposta a la problemàtica, necessitat o oportunitat.

CA3. Sentit crític

L'alumne quantifica, valora i avalua de manera crítica el cost de cada solució per descartar solucions poc factibles. Identifica, també, quins recursos (econòmics, materials, humans...) seran necessaris per dur-les a terme. En darrer terme, troba per a cadascuna de les alternatives plantejades les possibles conseqüències i repercussions positives i negatives a curt i llarg termini, per prendre consciència dels riscos i escollir la millor solució o solucions.

Finalment, l'alumne estableix i argumenta de manera crítica un pla d'acció (què, quan, com es farà cada activitat) seguint les estratègies de planificació de projectes, fixa objectius SMART (específics, mesurables, assumibles, realistes, amb data determinada), temporitza la durada de les accions i avalua el grau de transformació de l'entorn tenint en compte els valors ètics i democràtics i els principis de sostenibilitat.

Quadre de síntesi de la C2

Criteris d'avaluació

CA1. Sentit crític

CA2. Adequació

Expectatives de final de 1r cicle

Aquesta competència posa el focus en com s'aprèn i què es pot fer per millorar en el propi aprenentatge. Gestionar el propi aprenentatge és un procés complex que requereix mobilitzar moltes habilitats i recursos. En el primer cicle, el docent guia l'alumne i li facilita suports específics tenint en compte les seves particularitats (individualització i personalització).

Al final del primer cicle de segona ensenyança, l'alumne gestiona el propi procés d'aprenentatge quan és capaç d'omplir i dur a terme un pla de millora personalitzat a partir de l'autoavaluació, la coavaluació, l'heteroavaluació i la metacognició.

CA1. Sentit crític

L'alumne és capaç de valorar de manera crítica, a través d'una autoavaluació, les pròpies capacitats, identificant les oportunitats i necessitats d'aprendre, formulant-se preguntes sobre els seus aprenentatges i la seva progressió i concretant objectius desplegats en accions d'aprenentatge realistes (què puc millorar i com puc fer-ho, quant crec que tardaré a millorar-ho...).

Així mateix, és capaç d'identificar de manera crítica els elements disruptius interns (problemes de capacitat d'atenció i concentració, de percepció i observació, de capacitat d'esforç intel·lectual, de memòria, comprensió i expressió lingüística, reflexió crítica o raonament lògic per prendre decisions...) i externs (presència de soroll, mala lluminositat, desordre, mobiliari incòmode, falta de neteja...), tant dins com fora de l'aula, en relació amb el seu aprenentatge.

Cerca i selecciona informació rellevant procedent de diferents fonts (analògiques i digitals) de manera crítica, utilitzant i reformulant la informació per poder generar nous coneixements. Finalment, l'alumne construeix críticament nous coneixements cooperant i interaccionant amb els altres, i accepta incloure en el seu pla personal aspectes que els companys i, en especial, el docent li recomanen.

CA2. Adequació

L'alumne planifica el seu procés d'aprenentatge adequadament emprant les eines facilitades pel docent de cada àrea d'aprenentatge (agenda, calendaris...). Així mateix l'alumne organitza conceptualment la informació obtinguda (llibreta, dossiers) i la sap fer servir, tot establint relacions senzilles entre els diferents coneixements adquirits en les diferents àrees d'aprenentatge.

L'alumne pren decisions intencionals i conscients de manera adequada sobre el propi procés d'aprenentatge, (meta) organitzant i reajustant les seves necessitats d'aprenentatge, i fent servir els procediments i les estratègies que s'ajustin millor a cada situació, activitat i a les característiques personals i de grup.

També, remeia els seus punts febles vers l'aprenentatge, utilitzant autònomament de manera adequada diversos recursos i tècniques metodològiques que li són favorables i identificant aquells elements que poden ser disruptius pel seu aprenentatge (interns i externs), i hi posa solució.

Expectatives de final de 2n cicle

Aquesta competència posa el focus en com s'aprèn i què es pot fer per millorar en el propi aprenentatge. Gestionar el propi aprenentatge és un procés complex que requereix mobilitzar moltes habilitats i recursos. En aquest cicle, el docent supervisa el pla de millora que el mateix alumne es fixa (individualització i personalització).

Al final del segon cicle de segona ensenyança, l'alumne gestiona el propi procés d'aprenentatge quan és capaç d'establir un pla de millora personalitzat a partir de l'autoavaluació, la coavaluació, l'heteroavaluació i la metacognició.

CA1. Sentit crític

L'alumne és capaç de valorar de manera crítica i reflexiva (metacognició), a través d'una autoavaluació, les pròpies capacitats, identificant les oportunitats i les necessitats d'aprendre i plantejant-se reptes personals concretats en objectius i desplegats en accions d'aprenentatge complexes i realistes (què cal millorar, com cal millorar-ho, quines competències cal millorar, quant tardaré a millorar-ho...).

Així mateix, és capaç d'identificar de manera crítica els elements disruptius interns (problemes de capacitat d'atenció i concentració, de percepció i observació, de capacitat d'esforç intel·lectual, de memòria, comprensió i expressió lingüística, reflexió crítica o raonament lògic per prendre decisions...) i externs (presència de soroll, mala lluminositat, desordre, mobiliari incòmode, falta de neteja, mala relació en el grup...), tant dins com fora de l'aula, en relació amb el seu aprenentatge.

També és capaç de generar nova informació, si cal. A més, analitza i valora críticament les informacions, sota criteris d'utilitat, ajust i fiabilitat, respecte al repte d'aprenentatge que ell s'ha plantejat i generant nous coneixements.

Finalment, i com a part del procés d'aprenentatge (coavaluació), l'alumne construeix nous coneixements cooperant i interaccionant amb els altres, i inclou de manera crítica en el seu pla personal aspectes que els companys li mencionen.

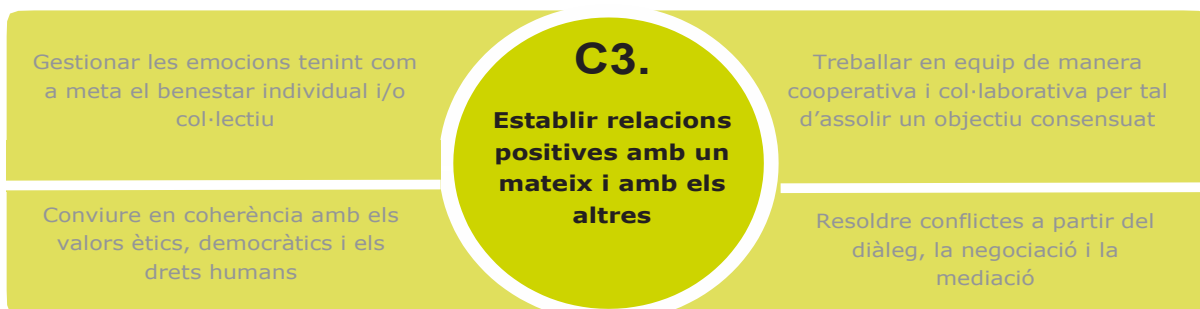
CA2. Adequació

L'alumne planifica el seu procés d'aprenentatge emprant eines adequades per a les especificitats de cada àrea d'aprenentatge i fins i tot per a les particularitats de cada competència (gestió de projectes, agendes, calendaris...). Així mateix, organitza conceptualment la informació obtinguda de forma autònoma (portafolis) i la sap fer servir, i estableix relacions significatives entre els coneixements adquirits en les diverses àrees d'aprenentatge (transferència de coneixement).

D'aquesta forma, l'alumne pren decisions intencionals i conscients de manera adequada sobre el propi procés d'aprenentatge (meta), organitza, valora i reajusta les seves necessitats d'aprenentatge, i fa servir els procediments i les estratègies que s'ajusten millor a cada situació i activitat i a les característiques personals i del grup.

També, remeia els seus punts febles en l'aprenentatge utilitzant autònomament, de manera adequada, diversos recursos i tècniques metodològiques que li són favorables i identificant els elements que poden ser disruptius per al seu aprenentatge (interns i externs).

Quadre de síntesi de la C3

Criteris d'avaluació

CA1. Adequació

CA2. Proactivitat

Expectatives de final de 1r cicle

CA1. Adequació

Al final del primer cicle de segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn personal i escolar amb adequació quan identifica quines emocions està sentint a cada moment, les anomena i explica la causa que les ha produït; identifica les conseqüències positives i negatives que tenen els propis comportaments en els altres, i expressa amb adequació la diferència que hi ha entre les emocions, el pensament i el comportament.

L'alumne desenvolupa un autoconeixement i una autoestima adequats quan formula i respon preguntes relatives a la seva identitat (personal, social i digital), identifica les seves carències i potencialitats, fa descripcions personals de manera positiva o valora adequadament la informació que els altres proporcionen respecte a si mateix.

L'alumne treballa adequadament en equip de manera cooperativa i col·laborativa quan aporta idees amb actitud d'obertura, demostra escolta activa (mitjançant la comunicació no verbal, quan fa preguntes constructives) i empatia (quan expressa un interès genuí per l'altre, comprèn les emocions dels altres) i es comunica de manera assertiva (demanant favors, formulant preguntes al company, disculpant-se, etc.).

L'alumne conviu en coherència amb els valors ètics i democràtics i els drets humans de manera adequada quan expressa la pròpia opinió davant de qüestions que ens afecten i que afecten el món o la vida i respecta les opinions dels altres.

L'alumne resol conflictes a partir del diàleg i la negociació amb adequació quan identifica el conflicte i les causes que l'han provocat i aplica la solució acordada amb les persones implicades.

CA2. Proactivitat

L'alumne, al final del primer cicle de segona ensenyança, estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn personal i escolar amb proactivitat quan, en situacions de tensió, estrès o nerviosisme, pren consciència de l'emoció, i la regula.

Proposa, de manera proactiva, possibles solucions a un conflicte grupal emprant tècniques de mediació senzilles amb alternatives, i valors ètics i democràtics viables, argumentant les propostes i valorant-ne les conseqüències.

L'alumne treballa en equip de manera proactiva quan, en situació de treball cooperatiu, comparteix els seus coneixements i opinions, organitza els companys per a la consecució del treball, executa les tasques assignades dins del grup i en els terminis requerits, i assumeix la responsabilitat de les decisions preses, d'acord amb les normes de l'equip.

Analitza de manera proactiva les pròpies creences contrastant aquestes percepcions amb les d'uns altres i mostra interès per escoltar i entendre altres possibles percepcions, plantejant qüestions i indagacions sense perjudicar; identifica els punts d'entesa per arribar a un acord o un consens impulsat pels valors de respecte i democràcia.

Expectatives de final de 2n cicle**CA1. Adequació**

Al final de la segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn social amb adequació quan, davant les situacions difícils, resisteix l'impuls emocional relacionat amb l'agressivitat o la irresponsabilitat, manté la calma i no es deixa portar per emocions fortes, ni per la desesperança o l'ansietat.

L'alumne adquireix autoconeixement, autoestima i confiança de manera adequada quan valora la informació respecte a si mateix que els altres proporcionen, es formula i respon preguntes relatives a la seva identitat (qui soc, com soc, què m'agrada, quines són totes les característiques que em fan un ésser únic...) i a la seva identitat social (el meu rol dins del grup, en la família...), contesta preguntes relatives a "com m'agradaria ser", i es fixa objectius orientats a aconseguir el seu benestar personal. A més a més, identifica la influència del seu esforç en les situacions d'èxit quan assoleix els objectius que es proposa i quan millora davant els fracassos. També, identifica adequadament les conseqüències de les pròpies accions, i es responsabilitza tant dels seus èxits com dels fracassos.

L'alumne treballa adequadament en equip de manera cooperativa i col·laborativa quan justifica les pròpies opinions i accepta les opinions alienes, quan demostra escolta activa (amb la reformulació o paràfrasi) i empatia (adherint-se a l'estat d'ànim, compartint l'estat emocional que l'altra persona reflecteix, oferint ajuda a l'altre per afrontar la dificultat que emocionalment l'estigui afectant), i quan es comunica assertivament (expressant les diferències que hi ha en les relacions interpersonals passives, agressives i assertives, expressant amb seguretat el que pensem, sentim i fem).

L'alumne conviu en coherència amb els valors ètics i democràtics i els drets humans de manera adequada quan expressa la pròpia opinió fonamentada i raonada davant de qüestions que l'afecten, que afecten el món o la vida; també, quan reconeix els propis drets i deures, desenvolupa compromisos cívics amb els altres i s'implica en la comunitat (escolar, local, nacional, internacional).

En el moment de viure conflictes, l'alumne mostra adequació quan actua i busca possibles solucions per si mateix, avalua les conseqüències de les accions o solucions proposades i emet una disculpa raonada i justificada defensant els drets propis i els dels altres i resolent el perjudici causat.

CA2. Proactivitat

Al final del segon cicle de segona ensenyança, l'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres amb proactivitat quan, en situacions de frustració, pren consciència de l'emoció, analitza la situació i les conseqüències de reaccionar amb una conducta violenta, evita entrar en conflicte, l'afronta i identifica la importància de l'esforç i dels èxits parcials obtinguts per aproximar-se a l'objectiu final.

Proposa de manera proactiva possibles solucions a un conflicte grupal mostrant una escolta activa i respectuosa, identificant els punts en comú, emprant tècniques de mediació o de negociació (tècniques alternatives a l'agressió), argumentant propostes i accions concretes per arribar a un acord o un consens impulsat pels seus valors democràtics.

Participa proactivament en l'execució de les tasques en un equip de treball, aporta idees i propostes (fa aportacions amb respecte i rigor), facilita la comunicació i el compromís grupal, comparteix informació, respecta els acords i els límits acordats per al funcionament del grup i les activitats (normes dels espais d'aprenentatge, consignes dins de l'equip...), utilitza estratègies de lideratge inicial segons el rol dins de l'equip per mobilitzar la resta de companys i ajudar a centrar-se en els objectius per aconseguir-los.

L'alumne estableix relacions positives amb un mateix i amb els altres en l'entorn social i planteja proactivament accions de canvi fonamentades en els valors ètics i democràtics en identificar actituds discriminatòries, racistes o xenòfobes, així com diferents tipus o formes de discriminació (per sexe, raça-ètnia, religió, orientació sexual...) que es donen en el mateix grup.

Finalment, l'alumne es compromet proactivament en projectes personals i en equip amb una disposició positiva i constructiva d'acord amb els valors democràtics. Coopera activament amb els altres, cerca alternatives i assumeix la responsabilitat de les decisions preses, així com de les conseqüències de no prendre'n. Valora positivament exercir responsabilitats i rols en el seu entorn pròxim o social, de manera que pugui contribuir de manera activa a millorar-lo.

Quadre de síntesi de la C4

Criteris d'avaluació

CA1. Adequació

CA2. Coherència

CA3. Sentit crític

Expectatives de final de 1r cicle

La comunicació és un acte habitual i complex que requereix l'ús combinat de diferents rols. Aquesta competència posa el focus, amb independència del llenguatge que fem servir, en el nostre rol d'emissor i de receptor per garantir que el procés comunicatiu sigui eficaç.

CA1. Adequació

Al final del primer cicle de segona ensenyança, quan l'alumne es comunica a través de diversos llenguatges, analitza (emissor) i aplica (receptor) amb adequació l'ús d'aquests llenguatges, atenent el context en què es duu a terme la comunicació, el tipus d'informació (missatge), la finalitat comunicativa i l'interlocutor. Aconsegueix una comunicació adequada quan empra de manera guiada els canals, codis i suports treballats a l'aula. Empra la prosòdia i les eines de comunicació no verbal de manera adequada a la situació comunicativa.

CA2. Coherència

L'alumne té definit allò que vol transmetre, ho expressa de forma clara i manifesta exactament el que vol comunicar amb una construcció coherent.

L'alumne transforma i reorganitza els continguts aportant solucions creatives de forma equilibrada i coherent en relació amb els diversos models i llenguatges emprats.

CA3. Sentit crític

L'alumne tria de manera crítica (respectant els valors democràtics i les opinions diverses) les informacions que vol transmetre i les integra en el seu discurs (fons).

L'alumne tria i escull les tecnologies de la informació i de la comunicació i en fa un ús crític; a més, comparteix la comunicació i en manté l'autoria i la identitat (forma).

L'alumne valora amb sentit crític missatges amb llenguatges diversos (verbal i no verbal, numèric, audiovisual, sonor, visual, etc.). Així mateix, emprà recursos i estratègies de consulta i d'anàlisi per a la comprensió crítica de les diverses informacions rebudes i de la seva veracitat. També es mostra receptiu envers les reaccions i respostes de l'interlocutor, sempre amb respecte i tenint en compte el punt de vista de l'altre. Valora críticament els resultats de la comunicació, la interacció i la intencionalitat comunicativa amb elements objectius.

Expectatives de final de 2n cicle

La comunicació és un acte habitual i complex que requereix l'ús combinat de diferents rols. Aquesta competència posa el focus, amb independència del llenguatge que fem servir, en el nostre rol d'emissor i de receptor per garantir que el procés comunicatiu sigui eficaç.

CA1. Adequació

Al final del segon cicle de segona ensenyança, quan l'alumne es comunica a través de diversos llenguatges, analitza amb adequació l'ús d'aquests llenguatges, atenent el context en què es du a terme la comunicació, el tipus d'informació, la finalitat comunicativa i el destinatari. Aconsegueix una comunicació adequada quan explota les possibilitats comunicatives dels diversos canals, codis i suports. Empra la prosòdia i les eines de comunicació no verbal de manera adequada a la situació comunicativa.

CA2. Coherent

L'alumne té definit allò que vol transmetre, ho expressa de forma clara i manifesta exactament el que vol comunicar amb una construcció coherent.

L'alumne combina, transforma i reorganitza els continguts i aporta solucions creatives de forma equilibrada i coherent en relació amb els diversos models i llenguatges emprats.

CA3. Sentit crític

L'alumne tria de manera crítica (respectant els valors democràtics i les opinions diverses) les informacions que vol transmetre i les integra en el seu discurs (fons).

L'alumne tria i escull les tecnologies de la informació i de la comunicació i en fa un ús crític; a més, comparteix la comunicació i en manté l'autoria i la identitat (forma).

L'alumne valora amb sentit crític missatges amb llenguatges diversos (verbal i no verbal, numèric, audiovisual, sonor, visual, etc.). Així mateix, emprà recursos i estratègies de consulta i d'anàlisi per a la comprensió crítica de les diverses informacions rebudes i de la seva veracitat. També es mostra receptiu envers les reaccions i respostes de l'interlocutor, sempre amb respecte i tenint en compte el punt de vista de l'altre. Valora críticament els resultats de la comunicació, la interacció i la intencionalitat comunicativa i en garanteix l'èxit.